

DE OOSTVLAAMSE

Z
A
N
T
E
N

Algemeen Tweemaandelijks Tijdschrift
voor Volkskunde

Orgaan van de Koninklijke Bond van
de Oostvlaamse Volkskundigen en van
de Dienst voor Volkskundige Opzoeken

11^e Jaargang
nr. 2 - 1966
maart - april

Prijs per nr. 35 F

DRUK. V/H AD. HOSTE. N. V
- - GENT - -

Verkrijgbaar op het sekretariaat, Oscar de Gruyterstraat 36, Gent en op de bibliotheek : Kraanlei 41, Gent.

1. **Oostvlaamsche Zanten**, nog voorradig tot zolang de voorraad strekt : 15^e, 19^e jg., 21^e tot en met 31^e jg., 33^e tot en met 39^e jg. tegen 150 F per jaargang. Van de jgg. 1-19 zijn nog enkele losse nummers beschikbaar tegen 50 F per nummer; van de latere jgg. tegen 35 F per nummer.
2. **Jaarboek 1945 (jg. 20) van de Bond der Oostvlaamsche Folkloristen**. Prijs : 150 F (leden 100 F).
3. **Inhoudstafel op Oostvlaamsche Zanten (Jg. I-Jg. XXV)**, door F. VAN ES. Prijs : 50 F (leden 30 F). **Idem II (Jg. XXVI-Jg. XXXV)**, door F. VAN ES. Prijs : 40 F (leden 25 F).
4. **Geïllustreerd Feestnummer (lustrumnr.)**. Prijs : 25 F (leden 15 F).
5. **Survivances du Passé**, door A. MARINUS (8 p.). Prijs : 12 F (leden 8 F).
6. **Kinderspelen en Liedjes uit het Land van Dendermonde**, door Mw L. BATAILLE-HIEL. Prijs : 80 F (leden 50 F).
7. **Zur Entwicklungsgeschichte des Bauernhauses mit durchgezapften Ankerbalken**, door J. SCHEPERS (10 p.). Prijs : 15 F (leden 10 F).
8. **Register op Gabr. Celis : Volkskundige Kalender voor het Vlaamsche Land**, door Prof. F. M. OLBRECHTS. Prijs : 20 F (leden 12 F).
9. **Bijdrage tot de volkskunde van Moerzeke**, door J. LAUREYS (50 p.). Prijs : 50 F (leden 32 F).
10. **2^e Lustrumnummer 1930-1935**. Prijs : 40 F (leden 24 F).
11. **Dit is die Excellente Kronyke van de Brahmisten**, (over het Teerlingspel), door Emile ANDELHOF. Prijs : 25 F (leden 15 F).
12. **De Groei en de Bloei van de Arteveldefiguur in de Vlaamsche Volksziel**, door Advokaat Jos. VERMEULEN. Prijs : 80 F (leden 50 F).
13. **Wasch Sagenboek**, door F. VAN ES. Prijs : 100 F (leden 60 F).
14. **Het Curieus en Vermakelijk Namenboek**, door Em. ANDELHOF. Prijs : 25 F (leden 15 F).
15. **Folklore en Onderwijs**, door L. HOSTE. Prijs : 12 F (leden 8 F).
16. **August Hendrickx. Vlaams Toneelschrijver herdacht met Bloemlezing uit zijn werken**, door Fr. DE COSTER. Prijs : 25 F (leden 15 F).
17. **Pastoor Constant Duvillers. Folklorist en folkloristische Figuur**, door F. VAN ES. Prijs : 25 F (leden 15 F).
18. **De Wetterse Reuzen**, door Lic. M. DAEM. Prijs : 25 F (leden 15 F).
19. **Sagen uit Noord-Oostvlaanderen**, door Dr. G. DE MEYER. Prijs : 25 F (leden 15 F).
20. **Een Teerlingspel in Gent**, door Lod. LIEVEVROUW-COOPMAN. Prijs : 25 F (leden 15 F).
21. **Spelen miiner Jeugd**, door L. LIEVEVROUW. Prijs : 60 F (leden 35 F).
22. **De Levende Folklore van het Gewest Balegem**, door M. BROECKHOVE. Prijs : 65 F (leden 40 F).
23. **Weerkundige Volkskalender voor het Vlaamse Land**, door M. BROECKHOVE. Prijs : 230 F (leden 140 F).
24. **Doods-, Begrafenis- en Rouwgebruiken in het Arrondissement Dendermonde**, door J. PIETERS. Prijs : 90 F (leden 55 F).
25. **Het Volksleven te Wieze. 1900-1950**, door J. VAN HAVER. Prijs : 100 F (leden 60 F).
26. **Het Hospies der Kinderen Aliin of Alynsgodshuis te Gent**, door E. LUYCKX-FONCKE (met talrijke ill.). Prijs : 40 F (leden 25 F).
27. **De Rivaliteit tussen Aalst en Dendermonde**, door H. VAN HESE. Prijs : 125 F (leden 80 F).
28. **Leerkraven in de kunstambachten te Gent tijdens de 14e en 15e eeuw**, door Marcel DAEM. Prijs : 35 F (leden 22 F).
29. **De folklore van de Hop in Vlaams-België, vroeger en nu**, door Cl. VANHOUCKE. Prijs : 160 F (leden 100 F).
30. **Vrolijke Doodsbrieven vol humor en gal**, door R. VAN DER LINDEN en G. SIMONS (avec un résumé en français) 42 blz. Prijs : 55 F (voor leden 35 F).

Elk bedrag vooraf storten op postrekening nr. 969.46, Bond Oostvl. Volkskundigen, Gent. **UITVERKOCHT** zijn op dit ogenblik : **Herdenkingsalbum Alf. De Cock — Het Stroodekkersbedrijf** door Cl. Trefois — **Lodewijk De Vriese, Biobibliographische studie — De Plattegrondsvormen van z.g. « Frankische » Boerderijtypen en hun geografische Verspreiding in ons Land**, door Cl. Trefois — **De Praak van het Belfort van Gent in de Folklore**, door Cl. Trefois — **De Tinnepotzietierij te Gent**, door J. Boes — **Galerij van Gentsche Typen**, door E. Andelhof — **De Magie van het Poppenspel**, door F. Van Es en anderen — **Devotie tot de Heilige Donatus**, door M. Broeckhove — **Sint-Kristoffel. Legenden. Verering. Verspreiding**, door R. van der Linden.

Lidmaatschap Bond Oostvl. Volkskundigen. Jaarlijkse bijdrage gewoon lid : 150 F; familiekaart : 50 F per gezinslid; buitenland : 175 F; beschermend lid 300 F; steunend lid 500 F. **Abonnement op Oostvlaamsche Zanten** : voor niet-leden (bibl. instellingen, verenigingen, enz.) : 175 F per jaargang. P.R. 969.46 Bond Oostvl. Volkskundigen, Gent.

OOSTVLAAMSCHE ZANTEN

ALGEMEEN TWEEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT VOOR VOLKSKUNDE
 ORGAAN VAN DE KONINKLIJKE BOND DER OOSTVLAAMSE
 VOLKSKUNDIGEN & DIENST VOOR VOLKSKUNDIGE OPZOEKINGEN

Redaktie : Lic. Renaat van der Linden, Godveerdegemstraat, 15, Zottegem.
 Redaktieleden : Lic. Marcel Daem, Dr. René Haeseryn, Maurits Broeckhove.
 Ruil & Recensiedienst : Dr. Haeseryn, Bibliotheek, Kraanlei 41, Gent.
 Sekretariaat van de Bond : Maurits Broeckhove, Osc. de Gruyterstr., 36, Gent.

Alle stortingen op postrekening : 969.46, Bond Oostvl. Volkskundigen, Gent.

INHOUD

In Memoriam Prof. em. dr. Paul de Keyser.

Prof. R. Foncke. G. Van Severen. R. van der Linden. R. Vankenhove .	47
Dr. J. VANDENHOUTE : Elementen uit de volkscultuur en de mythische wereldbeschouwing	53
M. DE MEYER : Naar een volkskunde-atlas van Europa	66
O. DE NEVE : Wat is een « Kerscorf »?	67
O. S. DEPRAET : Preekheerpaters en Preekheerduiven	73

Zoeken. & Zanten

Heksen. Hanengevechten. Pseudo-godsdienstige Hallucinatie. R.v.d.L. .	75
EVERGEM. Duizendjarig bestaan. R.v.d.L.	78
LOKEREN. Gemeenteraad ontwapent brandweer. Fr. De Vos	79

Bibliotheek

Een verzameling devotieprentjes. M. Van Wesemael	79
--	----

Bondsnieuws

Prijsvraag Alfons de Cockfonds 1967. Vogelsport	80
In Memoriam Hubert Van Hove. R. Vankenhove	81
In Memoriam Omer Coessens. R. van der Linden	81

Vragen van lezers

Meiboomplanting	82
---------------------------	----

Boekbespreking

Sagen und Schwänke vom Bodensee R.B.	83
Narro und Hänsele. Schwäbisch-Alemannische Volksfasnacht	84

Oostvlaamse Zanten wordt uitgegeven met steun van v.z.w. Noordstarfonds, Gent.

Prof. em. de Keyser enkele weken vóór zijn afsterven.

IN MEMORIAM

PROF. EM. DR. PAUL DE KEYSER

Verdraagzaamheid, gesteund op loyale erkenning van elkanders standpunt, op wederzijdse waardering van elkanders eerlijke bedoelingen, op de filosofische overweging van het betrekkelijke aller dingen, dat ons leert, dat geen waarheid zonder dwaling, maar ook geen dwaling zonder waarheid is. Zonder die verdraagzaamheid geen ware vriendschap, geen solidariteit, geen broederschap die naam waardig.

Prof. dr. Paul de Keyser.

Op 14 oktober 1891 werd Paulus-Valentinus-Henricus-Carolus de Keyser te Gent geboren, zoon van Hendrik-Eugenius de Keyser en van Charlotta Stampaert.

Op 22 februari 1966 in de vroege ochtend is Dr. Paul de Keyser na een korte, uiterst pijnlijke ziekte en een heelkundige bewerking te Gent overleden.

In een tijdsruimte van vijfenzeventig jaar heeft Prof. em. dr. Paul de Keyser op velerlei terreinen een werk geleverd, dat getuigenis aflegt van een bestendige bedrijvigheid, van een alzijdige belangstelling. Zijn kwaliteiten als geleerde wedijverden met zijn hoedanigheden van hart en gemoed. Van in zijn jeugd tot het einde van zijn dagen ondervonden professoren en studenten aan de universiteit, in binnen- en buitenland, gewone lieden en volkmensen zijn toewijding, zijn onvermoeibare dienst- en hulpvaardigheid jegens groot en klein.

De volkskundigen in het algemeen en de Koninklijke Bond der Oostvlaamse Volkskundigen, het Museum voor Volkskunde te Gent in het bijzonder zijn hem zeer veel dank verschuldigd.

In een geest van diepdoorvoelde dankbaarheid en van huldebetoon volgen vier bijdragen.

Renaat van der Linden.

Dr. Paul de Keyser als Professor

Reeds in september 1924 werd Paul de Keyser bij het Hoger Instituut van de Rijksuniversiteit voor Kunstgeschiedenis en Oudheidkunde benoemd voor de Nederlandse cursus in de estetica, en op 5 maart 1926 werd hij gemachtigd om aan de Rijksuniversiteit een vrije cursus in de volkskunde te openen, die korte tijd later facultatief werd gemaakt en waardoor op niet te onderschatten wijze de opbloei en verdere groei van de folklorestudie in Vlaanderen werden bevorderd.

Aan het middelbaar onderwijs zegde hij vaarwel in januari 1927,

toen hij werd opgenomen in de Gentse faculteit van de Letteren en Wijsbegeerte, belast met de grondige verklaring van Nederlandse schrijvers uit de middeleeuwen: hierbij kwamen zich in 1930 en 1933, voegen de verklaring van Nederlandse teksten der middeleeuwen en de encyclopedie van de Germaanse filologie. Aan nog andere instellingen, gehecht aan de Rijksuniversiteit, verstrekte hij trouwens onderricht: aan de Bijzondere Handelsschool bij de faculteit der Rechten, aan de Hogere School voor Handels-, Economische en Technische Wetenschappen in 1934; aan het Hoger Instituut voor Opvoedkunde.

Scharen hoogstudenten heeft wijlen prof. dr. de Keyser aldus helpen vormen en mede geleid naar het door hen beoogde doel. Waar en wanneer ook schatten zij hem hoog om zijn kennis en kunde, om zijn methodisch en aantrekkelijk onderricht, geduld, nauwgezetheid en toewijding, om zijn levendige genegenheid, rechtvaardigheid en begrip.

Op voor die tijd jeugdige leeftijd verwierf hij de rang van hoogleraar, nl. op 28 februari 1932, en nog geen twee jaar daarop, op 1 januari 1934, de rang van professor-ordinarius.

Gedurende een ongemeen lange periode, van 1930 tot 1936, nam hij het veelomvattende secretariaat van zijn faculteit der Wijsbegeerte en Letteren op zich. Gedurende het zo lastige eerste bezettingsjaar 1940-1941 aarzelde hij niet zijn verkiezing tot haar deken te aanvaarden; voor het academisch jaar 1955-1956 droegen zijn collega's hem het secretariaat van de Academieraad op. Van de ene en de andere van deze hoge posten kweet hij zich met ijver en vaardigheid.

De toelating tot het emeritaat als hoogleraar bij het bereiken van zijn 70ste jaar in oktober 1961 betekende allesbehalve een remming van zijn arbeidskracht en -lust. Hij bleef in dienst van de geesteswetenschap met het geschreven en het gesproken woord.

Het werk van prof. Paul de Keyser was steeds bevattelijk en aanlokkend, het bracht verrassende nieuwigheden, resultaten van een wondere belezenheid en opvallende speurzin.

Prof. dr. Paul de Keyser heeft gewoekerd om ondanks zijn zware leeropdracht wetenschappelijk werk te leveren.

De lijst van zijn publicaties vermeldt meer dan twintig werken in boekvorm.

Bij alle gelegenheden gaf hij zich te kennen als een bewust Vlaming en vlaamsgezinde uit een stuk; hij onderschreef de algemeen naar voren gebrachte eisen van ons volk en verdedigde ze te allen tijde en in alle kringen, wel allesbehalve uitdagend, maar op de klemmendste en gunstigst overredende wijze. Hoe verre stond hij af en boven de geleerde in angstvallige eenzaamheid binnen de muren van zijn studeervertrek! Hij verkeerde in een hoop maatschappijen en groeperingen, die de verheffing en veredeling van de volksmassa in hun programma voerden en tot wier verwezenlijking hij tastbaar bijdroeg.

Prof. em. dr. Robert Foncke
Voorzitter Kon. Belg. Commissie voor Volkskunde.

Gent verloor, door het afsterven van Prof. em. dr. Paul de Keyser, een van zijn grote verdedigers.

De begrafenis van Prof. emer. de Keyser gebeurde in die geest van bescheidenheid die zijn ganse leven kenmerkte. Men heeft zijn verdwijnen daardoor zoveel te dieper gevoeld in al die mid-dens waaraan de zo geletterde als minzame geleerde gedurende meer dan veertig jaar zich met hart en ziel gegeven heeft. Dat legt uit hoe het gekomen is dat de jaarlijkse algemene vergadering der dekenijen zich spontaan heeft omgezet tot een hulde aan zijn gedachtenis.

Wij zullen aan anderen de taak overlaten zijn verdiensten te onderlijnen als hoogleraar, als akademielid, als filoloog en volkskundige; aan zijn bedrijvigheid te herinneren in de menigvuldige commissies waarvan hij deel uitmaakte en de groeperingen waarvan hij de voorzitter was; de Kommissie van Monumenten, die van het Museum voor Volkskunde, die van de Historische Monumenten en Musea, van de Koninklijke Bond voor Oost-vlaamse Volkskundigen, van het redaktiekomitee van « Oostvlaam-sche Zanten », van de Vrienden van het Oud-Gent en die van het Oud-Begijnhof (en wij hebben er zeker vergeten).

Het door ons beoogde doel is eenvoudiger: wij willen alleen in herinnering brengen wat deze rasechte Gentenaar gedurende zijn lange en daadrijke loopbaan heeft gedaan om de faam van zijn geboortestad meer te vestigen, haar glansrijk verleden meer waar-de te geven, de blijvende getuigen van haar glansrijk verleden door de eeuwen te doen bewaren. Want hij was Gentenaar in hart en ziel, door zijn natuur en zijn roeping, en men moet van hem getuigen dat niets van al wat Gent was aan zijn aandacht ontsnapte.

Enkele jaren geleden toen hij de leeftijd van het emeritaat bereikt had en wij hem nog steeds zo ijverig, zo jeugdig en zo werkzuchtig zagen, vroegen wij hem aan wat hij zijn vrije tijd zou besteden? « Mijn vrije tijd? », vroeg hij gans verwonderd, « maar die heb ik « nooit gehad en ik hoop wel er nooit te zullen hebben. Ik heb nog « zoveel plannen dat ik vrees die nooit allemaal te kunnen verwe- « zenlijken; en, zo ik nog de gelegenheid er toe krijg, hoop ik « mijne gedenkschriften te kunnen neerpennen. »

Enkele maanden later stuurde hij mij een nummer van Oost-vlaamsche Zanten waarin hij de stadswijk belichtte waarin hij zijn kinderjaren sleet: de Lange Violettenstraat, het hoveken bij St.-Annakerk, de Brabantdam en de Vander Doncktdoorgang.

Wij zullen daar niet langer bij vertoeven. Wij willen er alleen de aandacht op vestigen dat de schrijver ervan, die humor en fijn-zinnige opmerkingen te koop had, in die enkele bladzijden het moreel klimaat doet herleven van een burgerlijk milieu van de « belle époque » en dat het te betreuren valt, dat hem de tijd ontbroken heeft om andere gedeelten ervan te doen herleven.

Als wij even de lange lijst in oenschouw nemen van de brochures en artikels door wijlen Paul de Keyser gewijd aan Gent en aan Oost-Vlaanderen, dan voelen wij al de uitgebreidheid en sa-

menhang van zijn bedrijvigheid aan. Hij vervolgde met evenveel overtuiging als koppigheid de taak waarvoor Prosper Claeys, Armand Heins, Monseigneur Van den Gheyn, Victor Fris, Paul Bergmans, Edmond Dutry (om slechts van diegenen te spreken die ons reeds verlieten) zich hun leven lang ingespannen hebben.

Van in 1928 brak hij een lans ten voordele van de oprichting van een Openluchtmuseum in Oost-Vlaanderen en gaf hij het « Renteboek » uit van de Tafel van de Heilige Geest of Arme Kamer van de Sint-Jakobskerk. In 1932 bracht hij een studie over het verleden van het Gents Officieel Onderwijs. Drie jaar later verschijnt « Gent in de Literatuur en in de Folklore » waarin hij het onderwerp geschetst door Victor Fris in zijn « Laus Gandae » vervolgt, aanvult en uitbreidt. In 1938 wijdt hij een lang artikel aan de specifieke karaktertrekken van de Gentenaars en van de inwoners van Oost-Vlaanderen.

Vanaf 1945 wordt zijn scheppingswerk nog meer uitgebreid. In het eerste deel van de nieuwe reeks der uitgaven van de Geschieden Oudheidkundige Kring geeft hij de bibliografie uit van al de studies die in Gent sedert 1914 werden geschreven over de Schone Kunsten. Dit zeer gewetensvol werk steekt vol nuttige aanduidingen die hij nog zal uitbreiden, in 1947, in het werk over Gent dat hij uitgeeft samen met Prof. Dhondt die het historisch gedeelte voor zijn rekening neemt terwijl hijzelf in 200 blz. gesloten tekst de geschiedenis van de Schone Kunsten te Gent samenvat.

1949 is een even vruchtbaar jaar. Ter gelegenheid van het duizendjarig bestaan van de stad Gent geeft hij een inventaris uit van de monumentale kunstschaten dezer stede. In hetzelfde jaar maakt hij de besproken inventaris op van de Gidsen van Gent verschenen tussen 1825 en 1905; dan beschrijft hij zes wandelingen door Gent met het oog op de nieuwe geïllustreerde Gids van Gent, uitgegeven samen met de Kommissie voor Monumenten en de Vrienden van Oud Gent, een werk dat heden ten dage uitgeput is en waarvan een nieuwe uitgave zich opdringt.

In de loop der laatste vijftien jaar verzamelde hij een reeks Gentse Legendes die uitgegeven werd door de Dienst voor Toerisme der Stad Gent en stelde een overzicht samen over de staat van de filologische wetenschappen en de ontwikkeling van de studies in de afdeling Germaanse filologie aan de Gentse Hogeschool. Hij werkte ook mee aan de « Biographie Nationale » en aan het nieuw « Liber Memorialis » van de Universiteit van Gent. Hij schreef meerdere artikels evenals verschillende boekbesprekingen voor Oostvlaamsche Zanten, de Vlaamse Gids en de Annalen van de Maatschappij voor Oudheidkunde en Geschiedenis. Melden wij nog ten laatste dat hij door zijn menigvuldige voordrachten zijn Gent beter leerde kennen in zijn verleden, zijn archeologische schatten, zijn volksleven, zijn dialect, zijn kunstenaars, zijn schrijvers.

Zijn stem is nu voor altijd gesmoord. Maar zijn werk en zijn gedachtenis zullen blijven voortleven, niet alleen in het hart van

zijn ontelbare vrienden, maar als ook deze zullen verdwenen zijn zullen zij nog waardevol blijven voor al wie in Gent belangstellen.

Gontran Van Severen,
lid van de Komm. van het
Museum voor Volkskunde.⁽¹⁾

Aan de Stichter van de Bond der Oostvlaamse Volkskundigen en van Oostvlaamsche Zanten.

In juli 1926 verscheen de 1^e Jaargang N° 1 van OOSTVLAAMSCHE ZANTEN, Driemaandelijksch Tijdschrift. Dit nummer brengt een relaas over de stichtingsvergadering van 2 mei 1926 in het Notarissenhuis te Gent.

Het bestuur is samengesteld als volgt : voorzitter : Prof. Dr. de Keyser; ondervoorzitter : E.H. G. Celis; sekretaris-penningmeester: F. Van Es; bestuursleden : Dr. G. Thiry en W. H. Claes.

Vanaf die datum tot op zijn ziekbed heeft hij onze Bond geleid, gevolgd, gesteund. Zijn post van voorzitter was geen eretitel; integendeel. Onmiddellijk steekt hij van wal met een verzoek aan de Bestendige Deputatie om een Dienst voor Geschiedkundige en Folkloristische Navorschingen te bekomen. In nummer 1 van het tijdschrift pleit hij voor de Bibliografie van de Volkskunde. En met een ononderbroken ritme trekt zijn leiding, zijn werking, zijn geestdriftig voorbeeld een heerlijk spoor. Zijn levensleuze is vast en zeker geweest : zijn volk en de wetenschap te d i e n e n. Zijn levenswandel en zijn volkskundig oeuvre weerspiegelen heel en al dit doel en de humanistische geest die hem bezielde.

De hiërarchie van de wetenschappen berust niet op een abstrakt wereldbeeld, meer op de mens als dusdanig : « De mens, maatstaf van alle dingen ». ⁽²⁾

In 1951 heeft een komitee van eminente geleerden en van dankbare studenten in binnen- en buitenland aan prof. de Keyser een Album aangeboden, waarin Fernand Van Es Prof. Dr. Paul de Keyser als volkskundige huldigt en zijn werk belicht van 1919 tot in 1959. Hij looft zijn nieuwe methodes, zijn vechten om de volkskunde onder de geesteswetenschappen te doen opnemen, zijn ijveren voor een degelijke bibliografie, zijn dienstbetoon jegens het onderwijzend personeel, zijn streven om de jeugd tot de volkskunde in te leiden, zijn studie van het volkslied, van de volksletterkunde en de volkstaal, het verwerken van de gegevens van enkwesten over volksgebruiken, zijn bijdragen over het volkskarakter en de volkstypen, over volksgeloof en volksgeneeskunde, enz.

Op zondag 29 oktober 1961 had, na de algemene statutaire vergadering in de Akademiezaal van de Rijksuniversiteit te Gent de huldiging plaats van onze ere-voorzitter Prof. dr. P. de Keyser ter gelegenheid van zijn emeritaat.

Dan verklaarde ik : « De persoon en het hart van Professor de Keyser zijn vergroeid met onze Bond. » De basis was drievoudig :

(1) Vertaling Richard Vankenhove.

(2) Oostvl. Zanten, XIIIe jg. (1938) 14

hij was de stichter van de Bond, de leider van het tijdschrift, de hogeschoolleraar van het nieuw vak « volkskunde » en in dit kader hebben we hem drievoudig gedankt en gehuldigd: de Gentenaar, de Vlaming, de Europeaan.

In alle kringen zal het heengaan van de doorgoede voorman een diepe leemte nalaten, maar de volkskundigen — en onze Bond in de hoogste graad — zullen treuren om het verlies, maar in blijvende erkentelijkheid zijn nagedachtenis in ere houden.

Renaat van der Linden.
Voorzitter Kon. Bond der
Oostvl. Volkskundigen.

Aan de ere-voorzitter van onze Beheerkommissie.

Naast de zo verheven woorden van Prof. Emer. Dr. Robert Foncke, het artikel van ons beheerslid Gontran Van Severen en de treffende hulde van mijn vriend onze voorzitter van de Kon. Bond voor Oostvlaamse Volkskundigen, Renaat van der Linden, valt mij een zeer eenvoudige maar daardoor zoveel te moeilijker taak te beurt om ook als voorzitter (en zijn opvolger) in de Beheerkommissie van ons Museum hulde te brengen aan de nagedachtenis van onze zo diepbetreurde erevoorzitter. Ik geloof dat het 't eenvoudigste is te verwijzen naar mijn toespraak (toen als ondervoorzitter) gehouden op 29 oktober 1961 en waar ik mij tot hem mocht richten als oud medeleerling, medestudent, kollega uit de vroegere Kommissie van het Oude Volkslied, medebestuurder in meerdere besturen en kommissies en vriend.⁽¹⁾ Wat al herinneringen komen in mijn geest wanneer ik die lange reeks van samenbeleeftde feiten zie voorbijtrekken. Wij waren zinnens te Brussel en hier in ons Gent (zijn Gent) in het komend najaar zijn 75ste verjaardag te vieren. Ons medebeheerslid Van Es voorspelde hem op diezelfde 29 oktober 1961 een durende bedrijvigheid tot zijn 75ste, ja tot zijn 80ste jaar. Dat alles mocht niet zijn. Wat is het lot ons soms kwaadgezind en wreed. Rond het einde van vorig jaar zat hij nog aan mijn eigen ziekbed, zo flink, blijkbaar zo gaaf, gelukkig over zijn sterke gezondheid, zijn kloek te been zijn en zijn noodzakelijke steun voor zijn zieke echtgenote, zijn kinderen en zijn zo geliefde kleinkinderen. Wie kon vermoeden dat hij zo kort daarna dit alles zou verlaten, overal zo'n troosteloze leegte achterlatend. Mijn waarde Paul, wij kunnen het nog niet realiseren. Nu zijt gij reeds diegenen gaan vervoegen die zoveel voor ons Museum hebben gedaan: Eerwaarde Heer Celis en oud-voorzitter Jozef Vermeulen.

Wij zullen uwe nagedachtenis net als de hunne dankbaar in ere houden. Moge dit blijk van posthume verering en genegenheid voor uwe zo erg getroffen gade en uw gezin en andere familieleden een ware troost zijn. Wij drukken de hoop uit dat wij over enkele maanden hier in dit midden, dat u zo eigen was, een herinneringstentoonstelling aan uw werk gewijd, zullen mogen openen met hulp van alle verenigingen en groeperingen waaraan gij uwe beste krachten hebt geschonken.

Richard Vankenhove,
Voorzitter Beheerkommissie van het
Museum voor Volkskunde van Gent.

(1) O. Z., 1961, 215-223.

Elementen uit de volkscultuur en de mythische wereldbeschouwing

Analekten en postscripta naar « Mythologie de la Suisse ancienne » van R. Christinger en W. Borgeaud.

(vervolg van Ovl. Z. 1966. p. 19)

Zo bestaat tevens de noodzakelijkheid van druk uit te oefenen op de geesten, de onzichtbare wereld. Nefaste geesten dienen verjaagd of afgeschrikt om plaats te maken voor geregenereerde krachten die alleen de toekomst kunnen veilig stellen. Dierengehuil en in de eerste plaats metallieke geluiden van bellen, klokken of metalen voorwerpen vervullen mede deze opdracht als gevolg van het sacrale of magische karakter van het metaal (Azië, Europa, Afrika...) en zoals voor de spiegel, zijn intieme verhouding tot geesten.

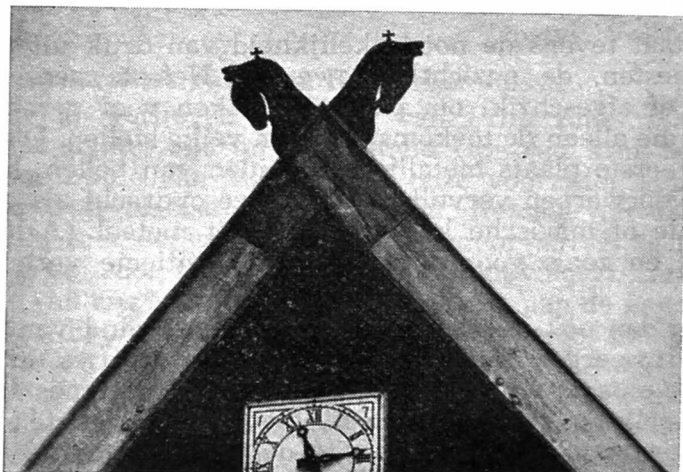
Juist is dan ook de zienswijze die aan het eind van dit eerste deel wordt neergeschreven: « Si quelques confréries ont conservé une partie plus ou moins importante de leurs coutumes ancestrales, c'est que celles-ci répondaient autrefois à une nécessité: perpétuer le cycle de la vie et la prospérité de la communauté. Ceux qui participent actuellement aux bruyantes manifestations des confréries ne se doutent certes pas qu'ils répètent, sans les comprendre, des gestes qui datent de l'aube de l'humanité » (blz. 24). Net zo voor onze rumoerige Carnavalsfeesten.

2° - De Schuts- of Beschermtweeling.

Niet alleen in de Zwitserse, maar doorheen de hele Europese volkskunst treffen we in de geveltopversieringen of -tekens, gewoonlijk uitgesneden in de windveren boven de kruising, of verder verwerkt in onze **oeleborden**, een uitgesproken voorkeur aan voor de uitbeelding van twee paarden of een paar vogels. Als een **pars pro toto** herleiden zich de eerste meestal tot twee paardenkoppen die liefst van elkaar weggijken. De vogels laten zich dikwijls herkennen als zwanen, of minstens als gerekte halzen met zwanekoppen. Doorgevoerde stileren of abstractie hinderen gewoonlijk niet de identificatie van deze dieren die wel als zonnedieren bekend zijn.

Van deze versieringen die nu bouwornamenten zonder meer blijken te zijn, weten we dat ze **schutstekens** waren die niet alleen een paar millennia teruggaan in de tijd maar die bovendien doorheen de Euro-aziatische steppe tot in Indonesië te volgen zijn. Het gebeurt dat tussen beide dieren een makelaar, een houten pin, verticaal staat opgesteld, een soort « dakruiter » van gevarieerde vormgeving en die bijv. in Polen, **pazdur** d.i. aar, het bovenste deel van de halm, wordt genoemd. Voegen we hieraan toe dat in Twente de geveltopversiering **geest** heet.

In Duitsland werd uitgemaakt dat paarden en vogels die het dak versieren nauw geassocieerd zijn met de **Hemelse Tweeling**, een verhouding die, althans t.a.v. het paard, in Scandinavische rotsgravures tot uiting zou komen. Uit een onderzoek naar de oorsprong en de rol van de hemelse of goddelijke Tweeling, zijn verhouding zij het ook om mysterieuze redenen tot het vuur en de vuurboor, de associatie met Dioscuren, enz. zou nu blijken dat paarden of zwanen, deze tweeling onder een zoömorf aspect voorstellen, o.m. als dieren die de zon vervoeren.

Paardekoppen als geveltop-teken, gekerstend door middel van twee kruisjes die geleidevogels vervangen. Huis van 1682 te Losser in Twente.

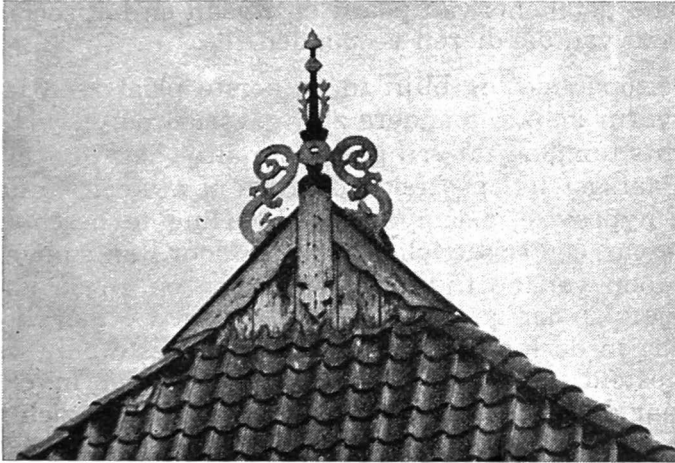
(Naar W.F. Heemskerck Düker en H.J. Van Houten, *Zinnebeelden in Nederland*; Amsterdam s.a., 3e druk, afb. p. 128.)

De tweelingmythen, o.m. de Griekse, handelen bijna altijd over een gevangen gehouden vrouw die door de Tweeling te bevrijden is. Zodat het waarschijnlijk gaat lijken dat dit hemelse wezen geflankeerd door twee mensen- of dierenfiguren in feite de **Magna Mater**, of een van haar verschijningsvormen zou zijn. De rol van de Tweeling, i.c. in een zoömorf aspect van paarden of zwanen, bestaat er dan ook in deze hemelse gevangene vrij te maken, d.i. uiteindelijk de morgen, de zon, de libido, de vegetatieve kracht, de ingeslapen natuur, het vuur, de ziel, het nieuwe jaar, het leven, de nieuwe wereldorde, samen met de psychische en fysische creatieve energie vrijmaken en heropwekken om de bestaanscyclus zeker te maken. Zo is de Hemelse Tweeling, de twee paarden of de twee zwanen, « le moteur de l'éternel retour » (blz. 36). Vergeten we niet dat in gekerstende volkstradities de tweeling-heiligen niet ontbreken zoals bijv. H.H. Cosmas en Damianus, patroonheiligen van artsen en apothekers.

Vaag bewust van een beschermende en gelukbrengende waarde, maar onbewust van de symbolische, metafysische achtergronden, herhaalt de volkse kunstenaar deze siermotieven als « le dernier

témoignage d'un attachement quasi miraculeux à un lointain passé et à des traditions religieuses qui touchent aux problèmes les plus profonds de l'existence et du devenir » (blz.37).

Wellicht hebben de auteurs zich te eng gehouden aan de geveltopversieringen en ten onrechte geen brug geslagen naar andere motieven die, zo niet identiek dan toch sterk verwant zijn zoals het motief en het thema van de **Levensboom** in de volkse artis-

Geveltopversiering met levensboom tussen gestileerde zwanen.

(Naar W.F. Heemskerck Düker en H.J. Van Houten, *Zinnebeelden in Nederland*; Amsterdam s.a., 3e druk, afb. p. 136; zonder herkomstopgaven.)

tieke uitbeelding. Hierbij zien we immers meermaals hoe paarsgewijs opgestelde dieren, bij voorkeur vogels, maar paarden ontbreken niet, een centraal motief flankeren dat gewoonlijk van plantaardige aard is, wondere bloemen, bladeren en stengels, of vervangen door een schijf gevuld met plantachtige tekeningen.

Dit constante thema doet zich in een oneindig gevarieerde vormgeving voor, is aangebracht op de meest verschillende voorwerpen in uiteenlopende technieken. Het gaat eveneens ver terug in de tijd en laat zich o.m. weervinden tot in Indonesië. Zeker is bovendien dat de centrale pin of makelaar, zoals we die in Nederland en elders aantreffen, dikwijls sterk gestileerde plantaardige vormen aanneemt. Is ook het thema van de Tweeling uiteindelijk in dit courante motief van de levensboom binnengeslopen? Moet de Tweeling de levenskrachten vrij maken en heropwekken in plaats van ze te bewaken zoals liefst voor de flankerende dieren wordt vooropgesteld? Dit is alleszins door het betoog van Christinger en Borgeaud, zij het ook onrechtstreeks, aannemelijker geworden. Vergeten we niet dat het ineenvloeien en opstapelen van allerlei thema's, motieven en vormen, een van de hoofdkenmerken van de Europese volkskunst is. Vinden we trouwens geen geveltoptekens met paarden die de vogel in de nek dragen!

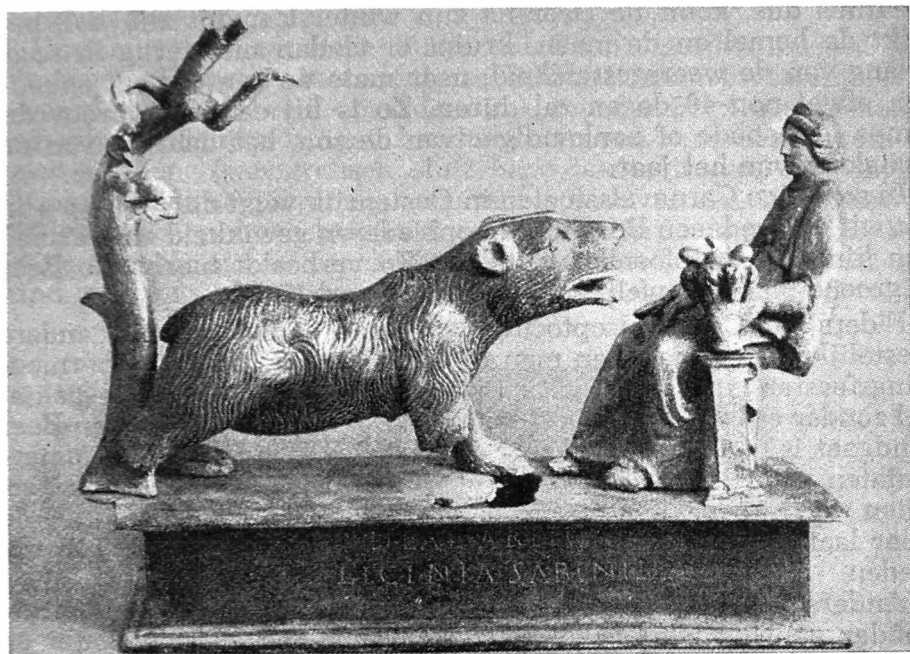
Andere perspectieven brengt deze studie eveneens in het motief van de **Dubbele Vogel**, beter de twee-koppige vogel, van schuitvormige « vogel-bekers » met dubbele vogel- of paardekoppen, in de versiering van de Palmpaas e.a.m. Ze toont ons hoe ver we hier staan van de opvatting die in de geveltopversieringen het paard als Saksisch stamteken en de zwaan als stamteken van de Friezen wilde zien. Zeker hebben ook andere dan mythische achtergronden ertoe bijgedragen om deze oude motieven lang te laten naleven, zoals de bekende zin voor orde en symmetrie in de vormgeving, de economische betekenis van paard en zwaan en het sociale prestige aan het bezit van die dieren verbonden.

De geveltopversiering blijft in de eerste plaats een leesbaar teken, een vorm die zoals andere zijn gevarieerde en wisselende inhoud slechts ten dele zal vrij geven om altijd iets mysterieus bij te houden. Paarsgewijs opgestelde paarden of zwanen, al dan niet als een soort hypostase, als mythische tweeling te beschouwen, met de waarde van een schutsteken, kunnen door hun aanwezigheid de cyclische loop van de tijd helpen verzekeren en zo doende welvaart en geuk voor gevoig hebben. Merken we hierbij op dat de dieren hoog in de lucht, ostensief op het hoogste punt van het erf staan opgesteld, een detail dat onvermeld bleef in onderhavige studie, maar dat niet zonder zin is. Zo bevinden ze zich immers in de ruimte die ook deze is waarin zich de geesten bewegen, vooral op kritieke tijdstippen.

3. - De Beer-cultus.

Christinger en Borgeaud voeren ons vooraf doorheen een reeks betwiste aspecten rond de betekenis van de beer als jacht- of als cultusdier, van de Noordse Beermensen, de **Berserkir** of Berenhuiden die slechts varianten zijn van Weerwolf of Wolfmensen. Ruimer dan tot nu toe het geval schijnt te zijn, trachten ze diverse gegevens uit de Oudheid l.s. nader toe te lichten aan de hand van vele opvallende analogieën en raakpunten die het sjamanisme met zijn mythen en nog levende praktijken in Siberië, zelfs in Noord-Amerika en Afrika, bieden.

Vooraf de bekende bronzen beeldengroep gevonden te Muri in 1832, in de buurt van Bern, de stad van de Beer en de Beren, met de voorstelling van de **Deo Artio**, « la dame aux ours », geeft aanleiding tot een uitgebreid onderzoek. Het is volgens de auteurs de uitbeelding van een **Hieros Gamos**, een sacraal huwelijk van de Beer met de **Terra Mater**. Moeder-aarde met een beker in de rechterhand, zit naast een soort altaar waarop een mand met vruchten staat. Ze is uitgebeeld naar Grieks-Romeinse normen van plastische vormgeving. De schaker is echter geen Stier, maar de Beer, een dier uit het Noorden. De Beer is nedergedaald van de Eik of de Wereldboom zoals dit op de bronzen groep staat afgebeeld en richt zich naar de tronende Dea.

Bronzen beeldengroep van de «Dea Artio» of de «Dame met de Beer»
van Muri bij Bern.

(Berner historisches Museum. Afb. 19 in het besproken boek).

Zo komen de auteurs tot een nieuwe zienswijze. Was vroeger de Beer als **vrouwelijk**, o.m. door J.J. Bachofen als toonbeeld van moederlijke toewijding geïnterpreteerd (we kennen nog wel de «ongelukke beer») dan zien we nu die agressief voorgestelde Beer **mannelijk** worden.

Opvallende analogieën komen nu te voorschijn uit de actuele of relatief recente volkse tradities, in het bijzonder uit de **Rosettafeesten** (bijv. te Arles-sur-Tech in de Pyreneeën en elders in Frankrijk) die vooral door A. Van Gennep behandeld werden. Ondanks de jager ontvoert een Beer vrouw Rosetta. Ze is vergezeld van vier vermomden die janus-maskers dragen. Het dubbel aangezicht verbeeldt de twee aspecten van het jaar, koude en warmte, begin en einde van de cyclus van de zon of de seizoenen. De vernieling van de maskers is een bijzonder typerend facet van het feest. Het kleine La Coblà-orkest inviteert de meisjes tot de huwelijksdans. Rosetta huwt uiteindelijk de Beer die zich als mens voordoe zodra beiden in de «hut» worden afgezonderd. Dit gebeurt thans op zondag na Lichtmis, maar oorspronkelijk op 2 februari zelf. A. Van Gennep wees reeds voorzichtig op het mogelijke verband tussen 2 februari en de Beer. Bij het thema van «La Belle et la Bête» is dit dier niet de Wolf noch het Paard, maar steeds de Beer die uiteindelijk een menselijke vorm herneemt.

Te middernacht, bij het allereerste begin van 2 februari, van Lichtmis dus, komt de Beer na zijn winterslaap uit zijn hol, bekijkt de hemel en de maan, kruipt er al dan niet terug in naar gelang van de weersgesteldheid, naar mate de winter gaat ophouden ofwel nog 40 dagen zal duren. Zo is hij een « mesureur du temps », de bode of aankondiger van de zon, het licht en van de terugkeer van het jaar.

In sommige Carnavalsstoeten in Oostenrijk volgt de « Winter » in het wit gekleed, een Beer in klimopbladeren gewikkeld en omringd van kinderen in bloemen gestoken. Zo verbeeldt hierbij de Beer in groene bladeren wellicht het nieuwe jaar.

Elders bij Carnavalsoptochten, of naar aanleiding van andere feestelijkheden, voert een man de Beer. In het raam van hernieuwingsfeesten zou het bezwaarlijk een gewoon ontspanningsspektakel zonder enige achtergrond kunnen zijn. De man die met de Beer rondgaat is een « geest ». Waar hij vermoed is draagt hij immers metalen plaatjes en klokjes, net zoals de sjamaan dit doet. Vergeten we trouwens niet dat onze **Derk met de Beer**, de man die de Beer laat dansen, ook als aanvoerder van de **Hellewagen** kan optreden.

Andere aspecten van de Beer als « animal lunaire » (de zon gebonden aan het Hert of het arctische Rendier), als honingeter en hydromeldrinker, speurder dus naar de levens- of onsterfelijkheidsdrank, als geest van de onderwereld die het licht zal aankondigen e.a.m., moeten we hier onbesproken laten.

Zeker is dat de betekenis van Lichtmis, van deze Vrouwkensdag, dag van dienstwisseling enz., en dat ook het rondgaan met de Beer, door deze studie van Christinger en Borgeaud aan diepte wint al mag dan ook bij ons de Vos nog zes weken in zijn hol kruipen als de zon op het misboek schijnt. Lichtmis als « Nieuwjaar » is trouwens niet bevreemdend en evenmin het feit dat de Beer van de partij is op Oudejaarsavond of met Driekoningen. Als heidens boodschapper van de zon verwordt hij tot boze Herodes met zwart besmeurd gelaat.

Tenslotte is het ons opgevallen dat de auteurs geen aandacht schenken aan een klein, maar wellicht betekenisvol detail in de **Dea Artio**-groep van Bern. Zorgvuldig ciseleerde de bronsgieter de vacht van de Beer in golvende lijnen die een langharige pels suggereren. Maar in de aanzet van de achterpoot op de flank van de buik, wijzigt hij zijn golvend lijnenspel tot een markant draairad dat wentelt in de richting van de berenkop, bijgevolg naar de zetelende Dea. Als aankondiger van zon en licht en van de terugkeer van het jaar betreft het hier misschien minder een realistisch detail of een artistieke vrijheid, dan wel een teken dat bewust is aangebracht op de flank van de Beer, de « mesureur du temps ».

4 - Epona.

In de studie over Epona moest het volkse feitenmateriaal dat aansluiting zou vinden bij deze vrouwelijke godheid uit het Keltische pantheon op het achterplan blijven. Haast uitsluitend bewe-

gen de auteurs zich nu op het terrein van de Keltische religie en vergelijkende mythenstudie.

Onthouden we uit deze studie dat Epona, geïdentificeerd met Rhiannon, Demeter, met de Ierse Ethliu-Ethniu, in essentie een « paard-godin » is, een « paarde-min », moeder in pijn en schande van een goddelijke hengst, beschermster van muilriedrijvers en paardestallen. Iconografisch sluit haar beeltenis aan bij jongere Grieks-Romeinse patronen, o.m. rechtstaand tussen vijf paarden, als amazone op de rechterflank en nooit schrijlings op het rijdier. In de arm draagt ze een hoorn van overvloed, op de schoot een kind, een dier of vruchten. Het komt voor dat ondanks de trage

De « Grevin » als Rijdster met roede en geschenken.
Fragment van koekplank uit de Antwerpse Kempen.
(Privé verzameling Oostakker.)

stap van het paard, het kleed van de rijdster sterk openwaait wat de tocht naar het hiernamaals zou oproepen. Allerlei nevenvormen als « rivier » of « vogel », de « Seelenvögel » als zielenvoerder, ontbreken niet. Soms richt ze zich naar een torenvormig gebouw, het paleis van haar gemaal.

Uiteindelijk vinden we in Epona een particulier aspect van de **Magna Mater**, de Moedergodin, met een dualistisch karakter van schenkster van leven en overvloed enerzijds, en anderzijds van « Grote Koningin » die de zielen van de afgestorvenen wegneemt en vervoert naar het paleis van haar gemaal, de heerser over water en doden.

Met de « Merrie Epona » of « het driftig paard van de gevleugelde dromen » zoals de Griekse dichter Alkman (midden vijfde eeuw v. Chr.) het omschrijft, neemt een nieuw begin in het menselijk bestaan een aanvang, een overgang van leven naar dood. De brug tussen de levenden en het rijk van water en spoken, is het macabere paard, de boodschapper van de dood en rijdier van de zielegeest.

Het paard met zijn bijzonder afschrikkend aspect als vehikel van de ziel, is in de volkse gegevens, en niet alleen in Zwitserland, voldoende bekend. Het zijn paarden van de dood, duivelse paarden zoals de **Vier Witte Paarden** van de Zwitserse **Rossheri** waarbij de witte en de zwarte duif een bijzondere rol vervullen, of het **Witte Paard** dat met zijn ruiter doorheen het luchtruim vliegt en een vuurspoor achterlaat. Het zijn spookpaarden met drie poten, een half lijf, met het uitzicht van een bok. Alle willen ze hun slachtoffer bij voorkeur in het water werpen of op een andere manier om het leven brengen.

Of alleen de Epona-mythe de volkse spookpaarden als zielenrovers en -voerders heeft opgeroepen moeten we hier in het midden laten. Haar inherent verband met de dood maakt Epona en haar paard(en) wel zeer ongeschikt voor geveltopversieringen. Houden de Tweeling-paarden op de top boven de kruising van de windveren de Paarden-zielenrovers op afstand? Deze en volgende punten raken de auteurs niet aan.

De gegevens in verband met de **Merrie-Epona** kunnen er wel op wijzen dat onze gebruikelijke benaming van **nachtmerrie** voor de **mare** of **nachtmaar** niet a priori een geval van volksetymologie, van verbastering van **mare** tot **merrie** hoeft te zijn, maar een adem-(=leven)benemende nachtbeklemming door de **Merrie(-Epona)** veroorzaakt als griezelige boodschapper van de dood, angstwekkende rover en voerder van de ziel. De nachtmaar is immers « doorgaans van het vrouwelijk geslacht » zegt J. Schrijnen ⁽³⁾. Marenrit, de maar rijden en aansluitende verwensingen worden dan ook doorzichtiger net zoals de paardekop boven de stal die de **mare**, dito **Merrie** afweert.

Rekening houdend met het dualistisch karakter van rijdster Epona en de hoorn van overvloed die ze op haar schoot draagt,

(3) Zie J. SCHRIJNEN. *Nederlandsche Volkskunde*, I (Zutphen 1930²), blz. 99.

kunnen we tenslotte wel de vraag stellen of **Merrie-Epona** geen nauwere connecties vertoont dan vermoed met onze « Grevin van Halfvasten », de amazone met maskersnoet op de rechterflank van het paard (de « Greef » zit schrijlings). met de korf « des overvloeds » aan de rechterarm en de (zuiverende of bevruchtende) roede in de linkerhand ⁽⁴⁾.

5. - De godheid Lug.

De laatste en meest omvangrijke studie handelt over de godheid Lug die in oudere geschriften als de Keltische « Handelsgod » vermeld staat. Meer nog dan bij het onderzoek over Epona, voeren de auteurs ons dieper in de complexe wereld van de Keltische mythologie, nogmaals in een ruim Indo-Europees perspectief.

Het volkse cultuurelement, beter het naleven in volkse tradities komt nu nog sporadisch als een soort reminiscentie voor, of zonder expliciete vermelding als een vage suggestie. Zonder allerlei betwistingen terzake te ontkennen, hevelen de auteurs nu de mythische gegevens over de Insulaire Kelten, vooral uit IXe tot XVe eeuwse geschriften over naar de Vasteland Kelten, of Galliërs waarover de Gentse ordinarius P. Lambrechts in 1950 schreef : « Over de Mythologie van de Vasteland-Kelten weten we... zo goed als niets » ⁽⁵⁾. De beoordeling van de besluiten van deze merkwaardige studie die rijk aan inhoud is en misschien niet minder rijk aan twistpunten, laten we over aan de bevoegde specialisten.

Enkele hoofdtrekken verdienen wel de aandacht van de volkskundige. Oud-Keltische elementen leven immers in eigen volkse zaken door, zoals de **Matronae** of **Matres** als Drie Gezusters, Drie Heiligen, zelfs als Drie Schertsheiligen, e.a.m.

Nu treedt de figuur van de Insulair-Keltische Lug op het voorplan als een van de voornaamste godheden uit het Keltische pantheon en wel als een equivalent van de Vasteland-Keltische Mercurius. Lug zou bekend geweest zijn in het grootste deel van West-Europa, minstens van Nederland tot Noord-Spanje en van Ierland tot Griekenland. In Zwitserland echter is slechts een minieme getuigenis van een Lug-cultus weer te vinden.

De godheid Lug bezit een grote verscheidenheid van attributen, maar voornamelijk deze van een meester in verscheidene kunsten en ambachten te gelijker tijd, kundigheden die onbetwist onderlinge affiniteiten vertonen van de Atlantische tot de Stille Oceaan.

Lug is smid en als dusdanig ook Meester-Tovenaar, met de Raaf (die de zon en het hemelse vuur roofte) als gezelschap. Of wel is hij zelf de Raaf-Wereldbouwer en dan aanleiding tot de vraag of Lug niet « De Zwarte » is. Als smid staat hij niet alleen in bijzondere ver-

(4) Dat bij de voorstelling van deze « Grevin » op koekplanken, in het baksel rechts tot links wordt en omgekeerd, is slechts als een technisch accident te beschouwen.

(5) P. LAMBRECHTS. De Godsdienst der Kelten (in J. HUBY, *Christus, Handboek voor de geschiedenis der Godsdiensten*, Ed. Mgr. K.L. BELLON, Utrecht-Brussel 1950), blz. 369.

houding tot het vuur maar ook tot de haas, naar de getuigenis van Caesar een sacraal dier bij de Bretoenen. Lug is ook ketelmaker, gieter van cultuele vaten in brons, misschien is hij ook wel pottenbakker. Hij is alleszins genezer of medicijnman, harpspeler die betoverende klanken verwekt. Hij is schenker, ook dichter en historicus, naar onze mening een cultuurheld. Lug draagt een lans maar doodt met de draaiende steen uit zijn slinger. Hij is een Drie-Godheid, uitvinder van het vuur, verwant aan de zon, in het bijzonder, en hier is geen twijfel, aan de ondergaande zon. Hij is een Licht-god aan wie diepe droefheid niet is bespaard gebleven. Dank zij Lug zal de zon die sterft in een apotheose van vuur en bloed in de zee, de volgende morgen weer herrijzen.

Terecht worden talrijke en nauwkeurig omschreven overeenkomsten onderstreept tussen attributen en praktijken van Lug met deze van sjamanen die doorheen de Indo-Europese wereld (voegen we hieraan toe ook v r daarbuiten) verspreid zijn en zich tot nu toe in levende functie hebben gehouden, o.m. in Siberië en Centraal-Azië.

Dit summiere beeld is nog met het volgende aan te vullen. Jaarlijks beweent Lug zijn twee vrouwen, volgens andere tradities zijn voedster die wel de Aarde zou zijn, op de dag van **Lugnasad**, d.i. 1 augustus, de eerste dag van de herfst bij de Kelten. Ofwel tekent **Lugnasad** de dood van de zomer, ofwel is Lug geassocieerd met de herfst die dan een aanvang neemt. Deze laatste versie geniet de voorkeur van de auteurs.

Lugnasad tekent alleszins het ogenblik waarop het jaar en de aarde verandert van aspect, misschien het moment waarop de aarde van sexe wisselt om van het vrouwelijke in het mannelijke over te gaan. Men moest zich verzamelen rond de sacrale grafheuvels, wellicht vuren ontsteken, wedstrijden met renwagens houden, en niet het minst huwelijken afsluiten. Het is niet uitgesloten dat in zekere tijden en op sommige plaatsen het jaar eindigt met deze ceremoniën of « jaarmarkten » die plaats vinden bij het begin van de herfst.

Veel wijst erop dat het een dag was waarop de communicatie tussen levenden en geesten plaats vond, een overgangsfeest naar aanleiding van de wisseling van zomer tot herfst en de verandering van de aarde in een nieuwe fase. In ieder geval zal het nauwkeurig naleven van het **Lugnasad**-ceremonieel overvloed voor gevolg hebben. Zoals reeds gezegd zijn ook die dag de huwelijken af te sluiten.

Enige binding van **Lugnasad** op 1 augustus met tradities in onze gewesten (eventueel met oogst, vrijstermarkten, huwelijk. enz.) is naar onze menig weinig waarschijnlijk. Dit is echter wel het geval in Ierland waar de oude **Lugnasad**-ceremoniën naleven in feesten rond eind-juli en begin augustus, bij het einde van de zomer en het begin van het oogst-seizoen waarbij het o.m. behoort de eerstelingen van het nieuwe voedsel te gebruiken. Dit blijkt uit de studie van M ire MacNeill, schrijfster van het lijvige boek

« The Festival of Lughnasa » ⁽⁶⁾, in 1962 uitgegeven en blijkbaar om die reden door Christinger en Borgeaud niet verwerkt in hun studie over Lug.

Een even belangrijk hoofdmoment in de veelzijdige activiteiten van Lug is zonder twijfel de slag van **Mag Tured**, op hetzelfde ogenblik uitgevochten als deze van Troje, hier als labyrint gezien, zgn. in het jaar-van-de-schepping 3330. Van dit symbolische gevecht komen de diepere achtergronden op het voorplan. Treffend is de aanzet: de vorst **Nuada** ontbiedt Lug, de meester in vele kunsten, staat zijn zetel af, plaatst Lug op de troon en blijft dertien dagen voor Meester Lug rechtstaan.

De slag van **Mag Tured** gebeurt op **Samhain**-dag d.i. op 1 november. Het is een gevecht van twee tegengestelde elementen en de overwinning van de mooie jonge Lug op de oude en lelijke **Balor**, aanvoerder van bovenzinnelijke wezens, een reus met wreedaardig boos oog dat Lug zal uitboren met de slingersteen die dwars doorheen de schedel draait. Het is een gevecht van ouderen tegen jongeren, van reuzen tegen kleinere mensen, van nacht tegen dag, van water tegen vuur, van het vrouwelijke tegen het mannelijke, van het negatieve tegen het positieve. Het is een onontkoombare en onmisbare strijd, niet zozeer met vernieling als gevolg, maar een « combat créateur », beter een hernieuwen en intensiveren van het creatieve, van voortbrengsel en welvaart.

De dood van Balor die het verleden is, mede symbool van de afgesleten energie, daarom ook wel als de oude zon gezien die ter wille van een nieuwe en geregenereerde moet gedood worden, gaat immers gepaard met de belofte van de **Fomore**, zijn bovenzinnelijke onderdanen, een einde te maken aan hun negatieve activiteiten en zodoende het ontstaan van rijkdom en voorspoed niet meer te hinderen.

De zege van **Mag Tured** verzekert bijgevolg een hernieuwd voortbestaan. Het **Samhain**-feest op 1 november zal het begin van de winter betekenen, beter « het einde van de zomer ». Het vuur dat 's avonds gedoofd was, zal opnieuw geboord worden. Het essentiële element van dit feest zou de vereniging van de wereld der levenden met deze van de doden zijn, een samentreffen dat in de Indo-Europese wereld het einde van het jaar tekent. Het is een kritieke tijd waarop naast de ontmoeting van geesten met mensen ook de fantastische « Wilde Jacht » losslaat, een jaarwisselingsfeest, op 1 november dus, waarop zich hybride wezens, half mens, half dier manifesteren, « ce temps de retour à un état non différencié, crépusculaire, où le réel et l'irréel se confondent dans un tourbillon hallucinant » (blz. 84). Dan mengen zich het worden en het voorbije, het verleden dat zich na regeneratie aan de bronnen terug zal inlijven in het worden. Deze tijd moet men maskers dragen « afin de fournir un support aux esprits des ancêtres qui

(6) Màire MacNEILL, The Festival of Lughnasa. A study of the survival of the Celtic Festival of the beginning of Harvest (Ed. Irish Folklore Commission). Londen (Oxford University Press) 1962. xii + 697 p., 16 pl.b.t., kaart.

reviennent à l'occasion de l'ouverture des portes qui laissent sortir les énergies dont on prend congé, souvent de force, et laissent entrer les énergies neuves. Il faut donc s'associer à cet échange par un comportement approprié » (blz. 105).

De auteurs slaan geen brug, althans niet expliciet, naar onze 1 en 2 november-dagen, met de Zielewagen, de zielenbroodjes, de zielen die terugkeren uit het vagevuur, het branden van kaarsen op de graven. Zulks gebeurt echter wel, hoe omzichtig ook, naar de Zwaardddansen die bij ons als oude gildedansen bekend staan.

De « brug » in de zwaardddans. Fragment uit de gravure van Peter van der Heyden naar de « Kermis » van P. Bruegel van ca. 1560.

(Foto H.I.K.O. Gent.)

Te meer omdat masker- en zwaardddansen zich niet alleen in Ierland, maar doorheen Europa voordoen en niet uitsluitend op Carnavalsfeesten maar ook naar aanleiding van tijdsomstandigheden die in het bijzonder aan de dodencultus zijn gewijd. Ook de dans waarbij de nar een rol speelt, zet aan met een rondgang, loopt uit in een schijngevecht en het doden van een wezen dat in de Nar belichaamd was. De auteurs zijn geneigd in deze en andere elementen die even essentieel zijn bij de zwaardddansen en waarbij de uitvoerders gemaskerd of met zwart besmeurd gelaat optreden, de verschillende fases van het mythische gevecht van **Mag Tured** te zien, met rondgang, woelig samentreffen, het doden van de reus **Balor**. De uiteindelijke triomf zal de welvaart van het komende jaar verzekeren.

De ingewikkelde vlecht- en netmotieven door de zwaarden van de dansers gevlochten, roepen dan wellicht de meanderachtige tekeningen op van het labirynth. Dansen waarin zich twee tegengestelde elementen trotseren, ouderen en jongeren, jongens en meisjes, zouden dus kunnen beschouwd worden als zovele varianten van

het middeleeuwse «Troja-spel» waarbij de herinnering bewaard bleef van het labyrint als plaats van oorsprong van het geslacht, van het vuur en van het worden.

Niemand betwijfelt nog de oorspronkelijke cultuele functie van zwaarddans en -spel. Te meer dat ze dichter dan vermoed gaan aanleunen bij ertsontginners, bronsgieters en metaalbewerkers, dus bij smeden i.s. ⁽⁷⁾, ambachten waarin ook de meester-smid Lug in het bijzonder uitmuntte. Toch kan naar onze mening de meer genuanceerde mening van Lewis Spencer nog bijgehouden worden: «That the ancient Celts could boast of a sword-dance of their own seems probable, but that it closely resembled that of the Teutonic peoples seems equally possible» ⁽⁸⁾.

Afgezien van verscheidene sprookjesthema's die doorheen deze studie opduiken (het magisch oog, de plons in het water met de herrijzenis, de verlossing van de prinses, de vondeling, misvormde voeten als particulariteiten van de smid, de tweelingen, de rol van éénvoeter, éénarm, éénoog, enz.) vinden we ook nog nieuwe interpretaties van verschillende rotsgravures. Hierop kunnen we niet verder ingaan.

Een laatste en alleszins kwestieuze vraag durven we nog stellen, wel bewust een worp te doen naar een stoute hypothese. Is het mythische gevecht op Samhain-dag, met de overwinning van de «kleinere» mens op de «reuzen», van de toekomst op het verleden, van warmte en licht op koude en duisternis, deze «combat créateur» met onberekenbare gevolgen die we ook gezien de menigvuldige kundigheden van de overwinnaar Lug, als een gevecht van «beschaafden» tegen «wilden» kunnen beschouwen, niet een dichterlijke omzetting in een magisch-religieus perspectief van enige «historische» of reële werkelijkheid? Sluit dit heroïek gevecht aan bij die «duizendjarige oorlog», met zijn laatste fase in Europa, die zich in oeroude tijden zou hebben afgespeeld tussen de «subtropische» soort Sapiens van het geslacht Homo en de «subarctische» Neanderdal-mens, de behaarde «Wildeman» die uiteindelijk werd uitgeroeid ⁽⁹⁾?

Besluiten we hier dan met de auteurs: «La bataille de Mag Tured a été livrée et continue à se livrer partout et nulle part. Elle se déroule à l'endroit précis où s'opère la jonction des mondes visible et invisible, jonction qui met en présence deux forces qui agissent l'une sur l'autre pour créer» (blz. 106).

* * *

Dit onvolledige en wel eenzijdig gerichte overzicht mag voldoende aantonen dat de «**Mytologie de la Suisse ancienne**» in hoge mate

(7) Zie R. HAESERYN. Zwaarddansen vroeger en nu. *Oostvlaamsche Zanten*, 38 jg. (Gent 1963), nr. 2, blz. 57-58.

(8) Lewis SPENCER, *Myth and Ritual in Dance, Game and Rhythm*, Londen 1947, blz. 152.

(9) Zie R. LINTON, *The Study of Man. An Introduction*. (New York 1936) blz. 19-20.

de grenzen van Zwitserland overschrijdt. Duidelijk concentreren zich de vijf thema's in het boek rond een universele en essentiële factor in het menselijke bestaan : de voortzetting van het geslacht door het cyclisch regenereren, via intensiveringsritueel en -ceremonie, van verbruikte krachten tot een hernieuwd en verhoogd creatief vermogen, het uiteindelijk zeker stellen van een onmiddellijke toekomst, de diepste achtergrond van een volkse gebondenheid aan de traditie.

Het boek van Christinger en Borgeaud, «...ce livre tellement stimulant pour l'esprit...une somme qui rassemble d'une manière toujours suggestive les grands thèmes de la mythologie indo-européenne »⁽¹⁰⁾, opent ruime perspectieven voor een verantwoorde beoefening van een Vergelijkende Volkskunde en verheldert meteen, en nogmaals de betekenis van volkse zaken van geestelijke en stoffelijke aard voor andere wetenschappelijke disciplines en richtingen in de studie van de mens en zijn verwezenlijkingen.

P. Jan Vandenhouste

NAAR EEN VOLKSKUNDE-ATLAS VAN EUROPA

Zagreb 8-10 februari 1966

In september 1953 werd op het internationaal volkskundecongres te Namen overgegaan tot de stichting van een internationale commissie voor het tot stand brengen van een Europese volkskunde-atlas.

In deze commissie waren oorspronkelijk, behalve Joegoslavië, enkel de landen van West-Europa vertegenwoordigd. Na moeizame onderhandelingen is professor Bratanić, van de universiteit van Zagreb, er in geslaagd een conferentie te beleggen waarop oost en west vertegenwoordigd waren.

Deze conferentie van Zagreb had plaats van 8 tot 10 februari. Er waren dertig Europese landen vertegenwoordigd, meestal door redacteurs van de atlanten die in verschillende van deze landen aan het verschijnen of in voorbereiding zijn. Alle deelnemers verklaarden zich in principe accoord mede te werken aan de geplande volkskunde-atlas van Europa.

De uitwerking van de plannen en de eventuele verwezenlijking hiervan werden toevertrouwd aan de bestaande Internationale Atlascommissie, die inmiddels aangevuld was met de persoon van Dr. Jenő Barabás, leider van de Hongaarse volkskunde-atlas.

Het werk zal doorgevoerd worden in verschillende fasen. Ingaande op voorstellen van de professoren Tokarew (Moskou) en de Zender (Bonn) zou het eerste onderzoek beperkt blijven tot drie onderwerpen : 1° de ploegwerktuigen, 2° de dorswerktuigen, 3° de jaarvuren (vastenvuren, Sint-Jansvuren, Sint-Maartensvuren enz.). Aan de hand van de resultaten van deze eerste fase van het onderzoek zal dan verder overleg gepleegd worden betreffende de verdere uitbouw van dit werk.

M. de Meyer

(10) Uit het besluit der bespreking van onderhavig boek door Nicole BELMONT in *L'HOMME* (Revue française d'Anthropologie), t. IV, nr. 2 (mai-août 1964), blz. 138-140.

Wat is een „kerscorf“?

Volgens het **Middelnederl. Woordenboek** III 1379 is een **kers(e)corf** een « kaarsemand, eene mand welke gebruikt wordt voor het bewaren van kaarsen ». Een nadere omschrijving ontbreekt; met het kluitje « Deze zal wel eene bepaalde gedaante of vorm gehad hebben; vgl. ndl. **pijpemand** » wordt men in het riet gestuurd. Er volgen weliswaar acht voorbeelden; als « bewijsplaatsen » moeten ze echter tot twee, hoogstens drie, teruggebracht worden. Immers:

1°) de aanhaling uit het **Harl. Gloss.** dat met **kerscorf** het lat. **scalus** opheldert — niet omgekeerd — vervalt als bewijsplaats door de opmerking: « wat bij **DIEF. Gloss.** op **scalus** staat opgetekend, doet vermoeden, dat hier **keescorf**, kaasmand bedoeld is: « sporta in qua casei portantur, **keszkorb** ».

2°) het citaat ontleend aan **Gesch. v. Antw.** 2, 646, is een plaats in een opsomming van allerlei huishoudelijke voorwerpen zonder onderling verband. « Een en keers-corf » staat tussen het niet aangehaalde « Een den besten stoel » en « Een kees-horde ». Bij gemis van een context blijft de betekenis onzeker.

3°) Even weinig bewijskracht heeft de vermelding **Bisd. Haarl.** 13, 206, van een huis te Amsterdam (a° 1578) dat « In de kaerskorff » heet, vermits de afbeelding op uithangbord of gevelsteen niet is bijgevoegd.

4°) ofschoon hun lezingen enigszins verschillen, delen **L. GILLIODTS-VAN SEVEREN** (**Invent. v. Brugge** 3, 49) en **L. MACQUET** (**Hist. de Damme** 229) dezelfde tekst mede, die ontleend is aan de Brugse stadsrekeningen over het dienstjaar 1384-1385.

5°) Wat ten slotte het overdrachtelijk gebruik van **kerscorf** in **Belg. Mus.** 1, 118, 13 betreft, moge de opmerking aan het eind van het artikel, nl. dat de **Tijdschr.** 3, 181, gegeven verklaring onjuist is, aansporen tot omzichtigheid bij het afleiden van de betekenis van een woord uit de samenstellende delen. Zo kunnen we alleen overhouden: 1°) de aanhaling uit de Brugse stadsrekening, a° 1384/'85 — 2°) lat. **canistrum** weergegeven met mnl. **kerskoerf** (**Gloss. flam.** 14^e eeuw. ± 1330?) — 3°) ndl. **keers-korf** opgehelderd met lat. **lychnotheca** (**KILIAAN** a° 1599).

Wat leren die citaten ons aangaande de betekenis van het woord « kerscorf »?

A) Het eerste weinig of niets. Het is ontleend aan een post, met allerhande uitgaven « int orloghe voor den Dam ». Onverkort luidt het item als volgt: « ... Item, ghezendt den vors. wethouders ter haerlieder orbore ende provanchen betaelt Jacoppe den Coc bi Wouter Coopmanne, ende van II houtinen ende eenen steeninen mortier III s.gr., item omme stamnen linin laken, III tonnekins, I zester, II eemers, van zoute, van loke, van engune, van eenen zacke, van eenen maelslote, van cokenmessen, van spaden, van dobblichen, van aerweten, van eenen scerers barde, van KERS-

CORVEN, van roetinen kersen, van wassinen kerssen, van lanteren, ende noch van spaden; somme XVII lb. VIII s. [par.] »⁽¹⁾

Wanneer men let op de plaats van het woord « kerscorven », vlak vóór « van roetinen kersen, van wassinen kerssen, van lanteren », is men geneigd het eerste lid in de gewone zin van **kaars** en het tweede lid in die van **manden** op te vatten, zodat de betekenis **manden voor het bewaren, of het vervoeren van kaarsen** voor de hand ligt. Volkomen zeker is dit echter niet, want het voorwerp zelf is blijkbaar onbekend.⁽²⁾

B) In het **Gloss flam.** is **kerskoerf** de mnl. glosse bij lat. **canistrum**. Niet het Middelnederlands maar het Latijn wordt dus opgehelderd. In de onderstelling dat de glossator zich niet heeft vergist, dat hij de betekenis van **canistrum** zowel als die van **kerskoerf** goed kende, wat kon hij onder het woord **canistrum** verstaan? Dit blijkt te zijn: 1° een van riet, bies of (wilge)tenen gevlochten — soms uit een ander materiaal (brons, goud, zilver) vervaardigde — korf, vooral in gebruik als broodkorf of als offermand. Het **canistrum**, zoals het veelal staat afgebeeld, was schotelvormig, met een (bijna) loodrecht opstaande rand, rond, breed en ondiep. Dit laatste kenmerk onderscheidde zelfs het **canistrum** van soortgelijke zaken als **calathus**, **corbis**, **cista**, **vannus**. — 2° het blad of blaadje, waarop de drinkbeker werd gezet (**canistra siccaria**). — 3° de schaal, schijf of plaat, die onder de lampen werd (wordt) geplaatst om vlekken te voorkomen.⁽³⁾

De gewone betekenis van het Latijnse woord is de **eerste** en het lijkt natuurlijk, dat de glossator **die** heeft weergegeven. Reeds bij ISIDORUS (*Etymologiae* XX, 9: « De vasis repositórii ») leest men: « Canistrum fissis cannis contexitur, unde et nuncupatum. alii Graecum adserunt ». De **Vocabularius copiosus** (a° 1483) heldert het woord als volgt op: « Canistrum een corf dicitur calatus a canna e. quia de cannis fissis fiat uel de virgulis in modum canne

1. Deze lezing van het uittreksel uit de Brugse stadsrekening ben ik verschuldigd aan de heer A. SCHOUTEET, conservator van het Stadsarchief van Brugge, die mijn vermoeden, dat MACQUET en GILLIODTS-VAN SEVEREN dezelfde tekst mededelen, bevestigde en er op wees, dat de verwijzing van GILLIODTS-VAN SEVEREN naar fol. 95 n°6 moet verbeterd worden in fol. 97, n° 6. De originele tekst heeft geen leestekens. Ik dank de heer SCHOUTEET nogmaals voor zijn welwillendheid en dienstvaardigheid.
2. In zijn boekje *Bokrijk, tuin van de Vlaamse volkskultuur*, Hasselt 1961, schrijft Dr. J. WEYNS: « In oude inboedels vond ik ook soms een *kaarsenkorf* vermeld. » Een beschrijving van een kaarskorf geeft hij echter niet. Ook het W.N.T. VII. 692, maakt ons niet wijzer. Behalve KILIAAN en *Cost. v. Antw.* 2, 278 (a° 1582) — dit laatste blijkbaar hetzelfde als *Gesch. v. Antw.* 2, 646 in het *Mnl. Wdb.* — haalt het een plaats aan uit *Handv. v. Enchuysen* 295 b (a° 1573): « De Wit-werckers Proeve sal wesen een vierkante Luyer-mande, redelijk fijn, *met een grove Kaers-korf van drie deuren* » — die het begrip *kaarskorf*, naar mijn bescheiden mening, niet verheldert.
3. Zie: PAULYS *Real-Encyclopädie*, Bd. III (1899) 1482; F. CABROL, *Diet d'archéologie chrétienne*, t. II, 2° partie, col. 1844-47; DU CANGE.

quodammodo dispositis vel a canus a . um . quia posita cana in ea ponuntur hoc trum . huius tri . een corf uel een peender vel dicitur a canus a . um . quia de cannis vel ramis albis et canis et excortica-tis texatur». Andere gelijktijdige of nagenoeg gelijktijdige glossaria vertalen het woord, zonder verdere verklaring, met **korf** (*Gloss. Bernense*, einde 13^e/begin 14^e eeuw — *hs. Frenswegen*, ca 1410-1420), of met **korf** en **paander** (« corf l'.j.peender » in *hs. Mus. Plantijn* n° 97). Het Rijselse *hs.* van de **Olla patella**, met Franse glossen, geeft **canistrum** met **corbeille** weer.⁽⁴⁾

Bij latere « woordenars » treft men telkens een vrijwel gelijk-luidende opheldering aan. Zo bvb. in *APHERDIANUS' Tyrocinium* (a° 1552) : « Canistrum, panarium/eenen brootcorf » — in het *Dict. tetraglotton* (uitg. Plantijn a° 1562) : « Canistrum ... Panier ou corbeille faicte d'osier. Korf oft mande van wissien oft teenen gemaect » — in een *Nomenclator octilinguis ... Ab Adriano Iunio antehac collectus* (a° 1606) : « Canistrum Virg. Viminea sporta, qua panem expediunt & mensae reliquias excipiunt, ... B. Brootcorf, brootmande. G. Panier ... ANG. Basket. »

Het is onwaarschijnlijk dat de glossator van de Brugse **Olla patella**⁽⁵⁾ het woord **canistrum** anders zou hebben opgevat dan zijn tijdgenoten, die er de betekenis **korf** aan hechtten, zonder meer. Men zou derhalve van mening kunnen zijn, dat **kerskoerf** een samenkoppeling is van **ker s koerf**, dus **ker sive koerf**, te meer omdat de **s** in het *hs.* opvallend lang is. **Koerf** zou dus de glosse **ker** (= **kaar**) verduidelijken of een synoniem zijn. Men vergelijke de vertaling van **nassa** met een **kaer l'aelcorf** in *hs. 97* van het *Mus. Plantijn*. Hetzelfde schijnt ook in het *Gloss. Bernense* te staan; althans in de « verkeerde » uitgave van F. BUITENRUST *HETTEMA* lezen we, blz. 36, **car vel alecorf, nassa**.

Deze gissing lijkt misschien te gewaagd. Men zou een andere verklaring kunnen beproeven. Vooraf weze opgemerkt, dat het niet duidelijk is, waarom het eerste lid **kers** in **kerskoerf** noodzakelijk **kaars** (**candela**) zou betekenen. **KILIAAN**, die in het *Mnl. Wdb.* voor de betekenis **kaarsemant** moet getuigen, heeft **KEERS-korf** (niet **kerskorf**) enkel met **lychnotheca** weergegeven, niet met **canistrum**. Dit laatste is het eerste woord van de zes, waarmee hij **brood-korf** vertaalt. Is het niet opmerkelijk, dat in de meeste glossaria uit de verklaring of de vertaling van **canistrum** niet blijkt **waarvoor** die korf moest dienen, maar wel **waaruit** hij vervaardigd was? Het is duidelijk dat men het woord ook etymologisch wenste te verklaren. Het is dus niet ondenkbaar, dat de glossator getracht heeft hetzelfde te doen door een samengesteld woord te kiezen, waarvan het eerste lid de **grondstof** en het tweede lid het **voorwerp** zelf aanduidde. Men vergelijke nld. **bieskorf**. Een bezwaar is, dat een woord **kers** met de betekenis **bies, riet, teen**, of iets dergelijks,

4. Zie : *Olla patella. Vocabulaire latin versifié avec gloses françaises publié d'après un ms. de Lille et annoté par Aug. SCHELER.* Gand 1879. p. 25.

5. Brugse *Olla patella* = *Gloss. flam.* zie de *Bouwstoffen* v.h. *Mnl. Wdb.*

bij mijn weten nog niet is opgetekend. Doch is dit **kers** soms niet hetzelfde woord als **gers**, waarvan het **Mnl. Wdb.**, II 2105, onder **gras** 2) b) schrijft: « Gras worden ook geheeten **de biezen**, of **hel stroo**, waarmede steenen vloeren bestrooid werden... » met een voorbeeld uit **Gesch. v. Antw.** 2, 640. Vinden we dit **kers** mogelijk weer in de plaatsnaam **Kersbeek** en zelfs in **Serskamp** (a° 1148 Cerscamp; a° 1432 Cheerscamp)? Over die laatste plaatsnaam zegt **MANSION**⁽⁶⁾ immers: « De huidige uitspraak is ofwel gebaseerd op de spelling **Cherscamp** (**ch** kan oorspronkelijk voor **k** staan, vgl. **O.G.N.** 138), nu nog officieel; ofwel verbeeldt eene (Inguaeoonsche) palatalisatie van de **k**. » Dat **kers** in **Kersbeek** hetzelfde is als mnl. **kerse**, **kersecruut** ndl. **tuinkers** en in **Cerscamp** gelijk is aan mnl. **kerse** d.i. de « vrucht », waag ik te betwifelen.

Wat nu de tweede betekenis van **canistrum** betreft (**canistræ siccaria**), de oudere woordenboeken vermelden ze niet; het is dus hoogst onwaarschijnlijk, dat de glossator met **kerskoerf** juist die zou hebben weergegeven. Met de derde betekenis is het een ander geval. In die zin werd het woord **canistrum** gebruikt door kerkelijke schrijvers; het is dus geenszins uitgesloten, dat het mnl. woord die bijzondere betekenis van **canistrum** weergeeft.

C) Brengt **KILIAAN** de opheldering? Vooreerst schrijft hij **keers-**, niet **KERS-korf**; doch dit verschil in spelling is misschien zonder betekenis. Opmerkelijk is echter, dat hij een vorm **keri** voor **keers**, **kaars** niet opgeeft. Verder heb ik het woord **lychnotheca** tot nu toe tevergeefs gezocht, wat natuurlijk niet bewijst, dat het nergens is te vinden. Het kan evenwel ook een woordvorming van **KILIAAN** zelf zijn, weliswaar een erg geleerd woord voor zo'n simpel ding als een kaarsemand toch zal geweest zijn. Het bevreemdt, dat hij, die toch de eerste, of de derde medewerker aan **PLANTIJN's Thesaurus theutonicae linguae** is geweest, blijkbaar gemeend heeft de aldaar gegeven vertaling **Corbula candelaria** (**Vn corbillon à chandelle**) niet te kunnen overnemen. Waarom niet? Uit zucht naar beknoptheid? Terwille van de duidelijkheid? Of wenste hij door die ongewone samenstelling iets anders uit te drukken? Het hoeft nauwelijks gezegd te worden, dat we enkel en alleen uit de betekenis van de samenstellende delen **lychnus** en **theca** niet met zekerheid kunnen opmaken welk voorwerp met **lychnotheca** werd of wordt bedoeld. Niet zonder grond zou men echter kunnen beweren, dat **KILIAAN** een Grieks-Latijns woord heeft willen vormen naar analogie van **keers-korf** zelf, maar daarmee heeft hij het begrip voor ons niet duidelijker gemaakt, want de vele **theca's**, die wij ook in zijn **Etymologicum** aantreffen (**argyro-**, **biblio-**, **chiro-**, **dactylo-**, **hiero-**, **oporo-**, **pinaco-theca**) verschillen nog al wat van elkaar. Probeert men licht te verkrijgen bij tijdgenoten van **KILIAAN**, dan wordt de duisternis nog iets dikker. Zoals hierboven reeds gezegd, vertaalt de **thesaurus** het woord **keerskorf** met **Vn corbillon à chandelle. Corbula candelaria.**

6. *De voornaamste bestanddeelen der Vlaamsche Plaatsnamen* (1935), blz. 82. — Zie ook *kerz. op blz. 83.

Het Naembouck van 1562 geeft **kerskorf** met **coffin à mettre des chandelles** weer. Daarentegen vinden we bij MEURIER: **canepin**, m. **keerscorf** (Dict. fr.-fl. 1574) en eveneens: **canepin**, m. **keerskorf** in de uitgave van 1584, terwijl **keerskorf** niet wordt vermeld in zijn **Voc. fl.-fr.** van 1567. In een defect woordenboekje, een groepsvocabularium (approbatie dd. 14 oct. 1589), hoogstwaarschijnlijk een uitgave van MEURIER's **Magazin de Planté**, 19de hoofdstuk « Vande Keucken », blz. 48, lezen we: **canebutin** **Keers-korf**, na **ecran hitte schutsel** en voor **ais bert**. Dit woord **canebutin** staat noch in MEURIER's **Voc. fr.-fl.** van 1566 noch in zijn **Dict. fr.-fl.** van 1574. Bij LUYTHON (a° 1555) staat eveneens **vn canebutin een keerskorf**. In het vocabularium van JAN BERTHOUT (1589?) staat nogmaals: **keerskorf/canebutin**. MELLEMA (Dict. ou Prompt. Fl.-Fr. 1591) vertaalt **keerskorf** met **canebutin** en **corbillon à chandelle**; in het Fr.-Ndl. deel (a° 1596) evenwel is **keerskorf** de vertaling van **canepin** en het woord **canebutin** ontbreekt. Daarbij volgt op het eerste **canepin** nog een tweede met de opheldering: « Een dun schelleken van binnen de schorsse van een lindeboom oft berkenboom, oft het opperste velleken van een bereyt vel, daermen hier voortijts op schreef ». Niemand denkt er aan **keerskorf** gelijk te stellen met fr. **canepin**, doch met fr. **canebutin** is het een ander geval. In tal van moderne dictionnaires zoekt men dit laatste woord tevergeefs. Tot nu toe vond ik het alleen in de **Larousse du XXe siècle en 6 vol^s**, tome I (Parijs z.j. [1928]), p. 995, met de verklaring: « Panier de jonc tressé, employé surtout dans le Nord pour transporter des bouteilles. Fiole clissée. » In de **Grand Larousse encyclopédique en 10 vol^s**. Vol. II (1960), p. 575 is de tweede verklaring zelfs weggelaten. Enigszins anders heldert VICTOR GAY dit woord op in zijn **Gloss. archéolog.**, tome I, p. 270. Daar lezen we: « Canebutin. — Bouteille clissée, c'est-à-dire recouverte de jonc ou d'osier et, dans le département du Nord, panier tressé de ces mêmes matières, à porter des chandelles ». Zijn citaten: « Un kanebustin pour porter chandelles » (a° 1385) en « Pour ung canebutin et estoupes pour porter certaines caues roses de Paris à Corbueil » (a° 1416) zijn blijkbaar ontleend aan F. GODEFROY, **Dict de l'anc. langue fr.**, tome I, p. 776, waar **canebustin**, met zijn varianten, zeer algemeen verklaard wordt met « sorte de flacon ou de vase ». Die aanhalingen zijn verre van duidelijk en het is dan ook niet te verwonderen, dat we bij TOBLER-LOMMATZSCH, **Altfranz. Wtb.** (1936) II, 21. na de aanhaling van GAY's omschrijving lezen: « Etwas unsicher; könnte nach den Stellen bei GODEFROY I 776a auch eine Art LEUCHTER sein; nach ihm [d.i. Godefroy] wallon. Nadelbüchse ». Mocht deze laatste veronderstelling juist zijn, dan is het weliswaar nog niet zeker welke soort van « Leuchter » met fr. **canebutin** benoemd werd, maar dan zouden de namen **keerskorf** en **lychnotheca** wellicht iets anders dan een mand voor het bewaren van kaarsen aanduiden. Zoals we spreken van een **lichtKROON** zouden we ook, al naar de vorm van de luchter, kunnen spreken van een **kaarsKORF** en lusters in die vorm zijn niet onbekend. Er zou eveneens, in plaats van aan een hanglamp, kunnen gedacht worden aan een

offerblaker — een vrijwel onbekend woord in Zuidnederland, meen ik — mede omdat de bovenvermelde derde betekenis van het woord **canistrum** hierbij goed schijnt te passen. Zolang echter de betekenis van het woord **lychnoteca** duister blijft, d.w.z. zolang het voorwerp zelf dat ermede bedoeld wordt, of werd, onbekend blijft, moet achter de naam **keerskorf** eveneens een vraagteken worden gezet — althans mijn kennis van de Nederlandse oudheden schiet te kort. Nog moet echter vermeld worden dat MARIN in zijn **Dict. fr.-holl.**, 3de dr. (a° 1743) het woord **coffin** als volgt verklaart: « Petit panier d'ozier haut & rond, à couvercle & à anse: il sert à serrer la chandelle & c. Een hooge teene **KAERS MANDJE**, met een deksel en een oor. » Wordt het woord **coffin** nu nog in die zin gebruikt?

Ten slotte moge nog iets gezegd worden over **kerskorf**, overdrachtelijk gebruikt — het laatste citaat in het **Mnl. Wdb**: « Mijn uutvercoren cuccucnest, want du mijns herten kerskorf best, blaesbalch in minen sinne. »

In het 1ste dl. blz. CLVI, van zijn uitgave van de **Synonymia latino-teutonica** schrijft E. SPANOGHE: « Voor het w. Kerskorf geeft Kil. ons insgelijks licht en houdt hij de kaars: want hier is sprake van kaarsen, niet van kersen. [VERDAM had in **Ts. III**, 181, de vraag gesteld: « Wat is een kerskorf? Een kersenben?] » = « Keers-korf. Lychnotheca. Vrg. ook bij hem Keers-stock. j. Kandelaer. — De minnaar vergelijkt dus zijn hart met een blakende kaars. » Een « blakende » kaars in een korf is niet ongevaarlijk, maar de taal der verliefden wemelt nu eenmaal van de ongewoonste vergelijkingen en dus is **ke(e)rs-korf** = **kaarsemand** misschien ook hier te verdedigen. VERDAM was het er blijkbaar mee eens. Zou de minnaar niet veeleer gedacht hebben aan het **matwerk**, de **korf** van een korffles, fr. **canebutin**?⁽⁷⁾

Op de vraag « Wat een kerskorf is » wordt hier dus geen beslist antwoord gegeven. Wij verwachten dit van belangstellende meer- en betervetenden. Mogelijk zullen de bovenstaande opmerkingen daartoe aanleiding geven.

O. DE NEVE

7.- Op het gladde ijs der etymologie wagen wij ons niet. Slechts deze vraag wensen we nog te stellen: Bestaat er enig verband tussen *kers* en *kerskorf* en het Lat. *carex*?

PREEKHEERPATERS en PREEKHEERDUIVEN

Drukplaat Het Neerhof Gent

In het dagblad «DE GENTENAAR» 20 december 1965 verscheen een bijdrage over de herdenking van het 750 jarig bestaan der paters Dominikanen of Predikheren te Gent.

Al verkregen de paters Dominikanen de naam naar de stichting van de orde door de H. Dominikus, de bijnaam van Predikheren werd hun destijds gegeven naar hun kunst van goed te kunnen preken.

Zouden de sierduivenfokkers de vraag mogen stellen of de Gentse Kropperduif genaamd «PREEKHEER» ook zijn 750-jarig bestaan mag herdenken?

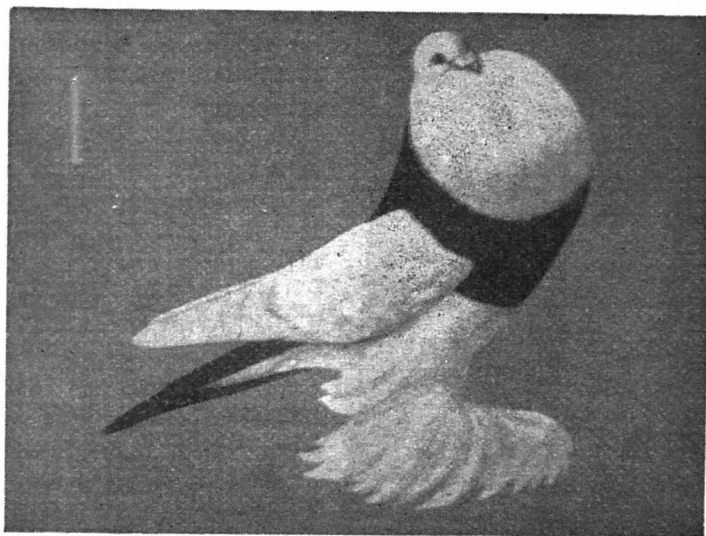
De oorsprong van de benaming «PREEKHEER» onder de Gentse Kroppers is misschien nooit uitgediept. Preekheer als duif bedoeld blijkt van oudsher in de volksmond te leven. Van in mijn prilste jeugd hoorde ik reeds de ouden van dagen over «PREEKHEERS» spreken; men gebruikte het woord in de nominatieve en de genitieve naamval en in meervoudsvorm.

Het is nog niet lang dat men in de duivenliteratuur de Vlaamse benaming «Dominikanen» aantreft. Vóór 1914 was deze door de doorsnee liefhebber onbekend en werd alleen gesproken over: preekheren, preekheerskoppel, preekheerse duiver of duivin, e.z.m. Doorblader de vroegere palmarès der tentoonstellingen en men vindt er als titel «Preekheren» met als Franse vertaling «Dominicains».

Vele duivenhouders en nog meer buitenstaanders vermoeden wellicht niet of zijn onwetend omtrent het bestaan van de Gentse Preekheerduif in het verleden en nog te huidige dage. Is die benaming door onze verre voorouders aan deze duivensoort onwillekeurig gegeven of is het uit ernst of uit spot geschied? Dat weten wij niet precies. Toch zou het blijken dat de Preekheerduif sedert vele eeuwen zou bestaan.

Niet min en niet meer vormen de kledij, wit en zwart, van de paters Dominikanen of Predikheren en het vederkleed van de Gentse kropper Preekheer zo heerlijke kleurenharmonie en is die kleurenafscheiding van wit en zwart zo frappant, dat men zich afvragen moet of de benaming PREEKHEER bij de Gentse Slager daaromtrent haar werkelijke oorsprong zou te vinden zijn. Al kan het nu een toeval zijn dat de hoofdkleuren wit en zwart van de Gentse Preekheerduif overeenstemmen met de kledij van de paters Dominikanen of Predikheren, sedert de XIIe eeuw in Gent gevestigd, toch is de oorsprong van die benaming uit de vergelijking van beider kleurenovereenstemming niet vreemd. Trouwens, hoevele benamingen en bijnamen spruiten er niet uit vergelijkingen voort?

Al is het nu een samentreffen of al is het al dan niet werkelijkheid, toch is het misschien niet van belang ontbloot de vergelijking te beschrijven van het kleurenspeel van de kledij der Preekheerpaters en de bepluiming van de Preekheerkroppers. Deze opzoeking is een poging om aan vraagtekens een antwoord voor te leggen; de tekst en drukplaten zijn met weetgierigheid doorwrocht, al blijft er misschien in de voor mij althans onbekende archieven of literatuur een andere verklaring te vinden. Wie weet, bestaat er in de oude oorkonden hierover geen bevestiging?

Drukplaat O. S. Depraet

Bekijk de drukplaat van de Preekheerduif waarvan het wit gedeelte van de hals en de keel dat in cirkelvorm doorloopt tot in 't midden van de krop overeenstemt met het wit gedeelte van de capuche of kap die boven de zwarte halsrondding van de mantel van de pater uitsteekt.

De witte vleugels, de witte stuit en het onderlijf, de witte gierhaken, de witte onderstaart of visstaart, stemmen overeen met het witte habijt dat de paters in het kloosterpand, zonder de zwarte mantel, dragen. De witte pootbedekking is in overeenstemming met de witte kousen.

Het zwart gekleurde deel van de achterhals en schouders dat tot de rug doorloopt en zich versmelt met de zwarte kleur van de borst die zich van het wit onderlijf afscheidt tot op de hoogte van de witte boog der beide vleugels, is te vergelijken bij de zwarte mantel met pelerine die overheen het witte habijt en tot op dezelfde lengte wordt gedragen.

De zwarte staartpennen komen in overeenstemming met het onderpand van de zwarte mantel. Voorwaar in 't algemeen een typische kleurenconcordantie.

Het is nu ook een merkwaardig samentreffen dat de kleuren, wit en zwart, van beide figuren dezelfde zijn als de Gentse kleuren en een samenhang uitmaken die op geschiedenis kunnen bogen. ⁽¹⁾

O. S. Depraet

(1) L. Lievevrouw-Coopman, Gents woordenboek, 1951, blz 1126: 5. witte duif met zwarte kop.

Zoeken en Zanten.

in vele boeken, langs alle kanten

JAAK VELTMAN: Te hooi en te gras: hanengevechten, heksen, pseudo-religieuze hallucinaties.

Drukplaat Het Davidsfonds Leuven

Vele lieden zouden er een aardig sommetje voor besteden om een hanengevecht te kunnen bijwonen. Ze denken dan in hoofdzaak aan de Franse grens. Daar heeft de journalist Jaak Veltman in 1958 een dergelijke kamp bijgewoond. Hij beschrijft die in een pittige stijl: weddingschappen, de blauwe stempel op de handrug bij de ingang, het miniatuurstadion, het spookachtige en beklemmende van de omgeving, de dieren in de « ring », het gevecht in een warreling van stuivende veren. (1)

Jaak Veltman bundelde vijftig stukjes van zijn zeven à achtduizend reportages en zo treffen we vanzelfsprekend een en ander dat ons boeit, maar men dient zich ook hier niet te beperken tot de gebruikelijke bronnen en aldus vinden we vrij onverwacht een uitvoerig relaas over een hanengevecht in de Revue van de Rijkswacht (2).

Het toneel speelt zich af in het grensgebied van Limburg en Luik, te Lincent in 1964. Kapitein Spoiden verklaart eerst de last om dergelijk misdrijf op te sporen. De keuze van het afgelegen en moeilijk te bereiken terrein, de besloten ruimte stellen de speurders voor een delikate taak. De kamp verliep in het begin van de maand april; dan blijken de hanen zeer vechtlustig te wezen. De ring is een

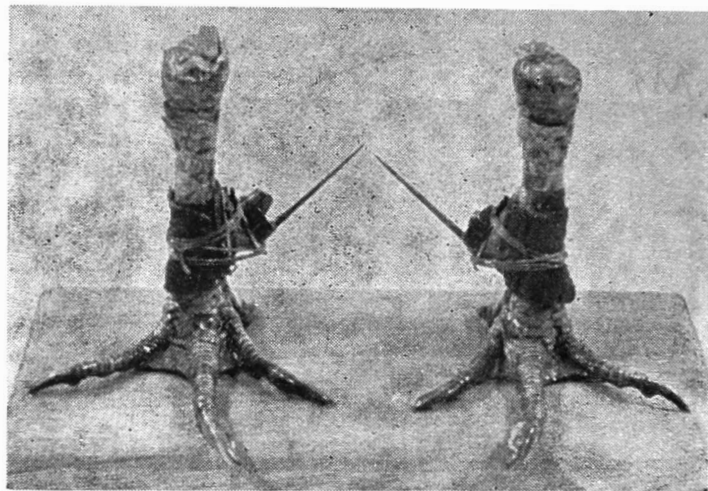
ruimte met een diameter van drie meter, afgesloten met een tralierooster van een meter hoog; de poten van de hanen zijn beschermd met korte, lederen schachten,

(1) VELTMAN Jaak: Te hooi en te gras. Davidsfonds, Leuven, Keurreeks Nr. 98 - 1965 - 2.

Hanengevechten vinden eveneens een vermelding in de bespreking van een boek van Fred Germonprez, « Hanen en Kraaiepoten », waar dit thema de hoofdschotel vormt, Oostvl. Zanten, XXXVIIe jg. (1962), 206-207 en in het vermelden van een schilderij van Ernest van den Driessche « Hanengevecht » (Oostvl. Zanten, zelfde jaargang, 212).

(2) Spoiden, Kapitein: Hanengevechten. Revue van de Rijkswacht, driem. tijdschr. Brussel, Ve jg. (1965) dec. Nr. 21, 27-28, 1 ill.

terwijl de sporen met een scherpe, glanzende stalen punt gewapend zijn. De duur van de kamp is beperkt : ten hoogste achteventig minuten. Indien de hanen na deze tijd overeind staan, eindigt de wedstrijd onbeslist. De korrektionele rechtbank van Hoei heeft de betichten veroordeeld tot een geldboete van vierduizend frank of twee maand gevangenisstraf. Het in beslag genomen materiaal werd verbeurd verklaard en de schachten met stalen sporen berusten in het Museum voor Kriminologie en het Natuurhistorisch Museum.

Drukplaat Kevue van de Rijkswacht, Brussel

Jaak Veltman biedt in zijn « Te hooi en te gras » een belangrijk relaas over een heksenproces te Turnhout in 1950. De heks stamt uit « Wit Goor ». De vrouw zou zich waarschijnlijk niets gelegen laten aan de achterklap, indien ze niet getroffen geweest was in haar beide kinderen.

Drukplaat
Het Davidsfonds Leuven

« Moeder, de kinderen willen niet meer met ons spelen. Ze zeggen dat wij heksenkinderen zijn. » — « Moeder, de kinderen zeggen, dat gij de mensen ziek maakt; zij mogen ons geen hand meer geven. » Dat geschiedt in 1950 en de mensen weten niets, als ze voor het gerecht moeten komen getuigen. (blz. 139-143).

De journalist brengt als reporter tevoren een verslag uit over de stadsweegschaal te Oudewater (oosten van Zuid-Holland) of de beroemde Heksenwaag; de heksen van geheel Europa werden er gewogen en U krijgt thans een certificaat of U onder of boven het gewicht bent om op een stok door de lucht te rijden. (blz. 65-69).

Een weekblad vermeldt hoe in Frankrijk een begrafenisauto voor een smis stilhoudt (door pech?), maar « men » vertelt, dat de dode zich op deze wijze wou wreken op de heksenfamilie die hem had omgebracht. (1)

(1) Zondagmorgen, weekblad, Brussel, Em. Jacquemainlaan 127, VIIe ig. (1966) nr. 12 — 24-31 maart 1966.

LA ROCHE-SUR-YON. — Een familie met vier kinderen heeft haar dorp in de Vendée, La Tardière, moeten verlaten, nadat de begrafenisauto door moterpech voor haar deur was stil blijven staan...

Hierna haalden de boeren namelijk hun landbouwmachines die in reparatie waren gegeven bij dorpsmid Fauconnier weg, het café dat madame Fauconnier uitbaatte bleef leeg, de kinderen werden op school dolgetreiterd en de mensen ontweken op straat elk lid van de familie.

Bijgelovige zielen meenden namelijk dat het stilvallen van de lijkwagen voor de deur der Fauconniers, moest betekenen dat de dode zich wreekte op de heksenfamilie die hem had omgebracht!

Fauconnier lachte er aanvankelijk om, maar het lachen verging hem, toen hij vernam dat hij nu verantwoordelijk gesteld werd voor alle rampen en bezoeken die de streek hadden bezocht en nog bezochten.

PENDELAAR

Er kwam nog bij dat enige extra bijgelovige zielen uit het dorp zich naar het stadje Parthenay hadden begeven en daar een pendelaar raadpleegden om uit te zoeken wie het dorp behekste, het vee ziek maakte, schuren in brand stak, enz.

«Noem me de namen van alle gezinnen die in het dorp wonen op!» beval de pendelaar. Bij alle namen hing de pendel roerloos, maar toen die van Fauconnier genoemd werd begon hij te slingeren.

«Geen twijfel mogelijk, hij is het!» riep de pendelaar. Nadat dit nieuws bekend was geworden in het dorp, werd het leven van de familie onmogelijk gemaakt.

Fauconnier diende een klacht in tegen «onbekenden» wegens laster en vertrok.

Op 1 april bracht een krant (geen aprilgrap) een relaas over de heksen in Portugal. Hier leest u enkele tips. (1)

Heel wat Portugezen gaan naar de heksen, niet alleen om genezing te zoeken voor kwetsuren en ziekten, maar ook als liefdes-affaires zijn misgelopen, als onder verwanten ruzie ontstaan is over erfenissen, of indien zij zich op iemand willen wreken. De politie laat dat simpel gedoe nog wel oogluikend toe. Van tijd tot tijd komen treffende gevallen in de openbaarheid, als een rechercheur zich heeft gemengd onder de klanten in de wachtkamer van een of andere curandeiro (genezer). Een moeder moest haar kind een aftreksel van slangenhuid geven om van kinkhoest te genezen; een dame uit de grote wereld beweerde een abces te zijn kwijtgeraakt door een kluwen kamgaren, waarover een oude heks een toverformule had gemompeld, met een naald te doorprikken. Wie iemand ziek wil maken, strooit aarde van een begraafplaats op de drempel van diens woning. Met zout schijnt het ook te gaan. Om zich te wreken op een ontrouwe minnaar doorsteekt het Portugese boerenmeisje zijn portret met een mes. Midden op de Campo Sanana in het hart van de hoofdstad Lissabon staat het standbeeld van een beroemde geneesheer, wijlen Sousa Martins. Volgens een veel verbreid volksgeloof waart zijn ziel nog altijd genezende rond. De mensen gaan veel naar zijn beeld. Op hetzelfde plein is een hoek, waar men op het kruispunt van enkele paden vaak sporen ziet, die iemand met een mes in de grond heeft gestoken. Dit is daar de manier om de dood uit te nodigen om de een of andere vijand te komen weghalen.

Jaak Veltman toont in hetzelfde boek hoe pseudo-religieuze halluncinaties op de meest onverwachte momenten door onze tijd spoken.

(1) De Standaard, dagblad, Brussel, 1 april 1966: «Heksen» actief in Portugal.

Tijdens de Expo in 1958 ontmoette hij de « Koning der Wereld », een bisschop van « The Church of God » met het hoofdkwartier in Queens Village, N.Y., U.S.A., die op 7 april 1958 de wereldvrede zou afkondigen. (blz. 173-177). In 1949 bevond de reporter zich in Menen, in « het geestelijk wereldcentrum », « in de tempel van het ei », waar de leider de « ovo-biologie » poogt te verspreiden. (130-134) (Zie in dit verband het hoofdstuk « Sekten en Pseudo-religieuze Hallucinaties » in Moderne Magie en Hekserij van A. van Hageland, besproken in Oostvl. Zanten, XXXXe jg. (1965) 170-190.

Renaat van der Linden

EVERGEM — 1.000 jarig bestaan.

Wie er steelt een paard of koe, krijgt nog een varken toe.

De oude wetten van de heerlijkheid Evergem plaatsten paarden- en koeiendieven die men bij de lurven kon vatten, op het dorpsplein tegen de schandpaal. Om het hun diets te maken, dat ze in het vervo'g de handen moesten thuis houden, brandde een gerechtsdienaar hun een teken in de bovenarm dat de afbeelding van een welomlijnd varkentje vertoonde. Dergelijke gewoonte verstrekt een uitleg voor het leuk raadsel dat u bovenaan leest.

De bekende heemkundige Achiël de Vos vond in het Rijksarchief te Gent dokumenten waarin de naam van de gemeente op 5 mei 966 aangestipt is. Weinige lokaliteiten kunnen zulkdanige bewijzen voorschotelen om op hun ouderdom te bogen. Het spreekt vanzelf, dat het gemeentebestuur de gelegenheid niet wil laten voorbijgaan om een duizendjarig bestaan met man en macht te vieren. Het feestprogramma omvat een reeks prestaties van 18 juni tot 3 juli. In de zalen van het gemeentehuis krijgen we een tentoonstelling « Oudt Everghem ». In dit kader horen natuurlijk oude volksspelen, ook een aktuele vorm van een wedijver: « het spel van 1.000 jaar » tussen de jeugd en Mijnheer Weetal.

R.v.d.L.

Almanakken met volkskundige onderwerpen.

In de loop van de laatste zes jaar hebben de heren Hernan en Edwin Wouters, zonen van ons medelid Dr. Wouters te Wetteren, de kalenders van de V.T.B. tot stand gebracht en leverden de foto's voor Vlaamse Waters, Vlaamse Dreven, de Begijnhoven (tweemaal), Vlaamse Bomen en Vlaamse Kerken. In het vorige nummer hebben we hun namen in deze rubriek niet aangestipt.

R.v.d.L. & R.H!

LOKEREN. — Gemeenteraad ontwapent brandweer.

Sedert enkele jaren bezat Lokeren het enige brandweerkorps dat nog bewapend was. Onze pompiers of varkenblussers ⁽¹⁾ waren hierop biezonder fier. Op alle plechtigheden zoals processies, vaderlandse optochten en andere feestelijkheden trad het korps in « groot uniform » en in volle wapenrusting op.

Sedert jaren was spraak van een mogelijke ontwapening, doch het korps heeft zich daar heftig tegen verzet. Na een lange en verbeteren strijd diende de vrijwil-

(1) Es, F. van : WAASCH SAGENBOEK. Gent, 1944, 180 blz.

lige brandweer er dan toch het « geweer » bij neer te leggen. Een beslissing van de Gemeenteraad van 14 juli 1964 heeft een einde gesteld aan de bewapening van het brandweerkorps. Op 21 juli 1964 presenteerden de manschappen voor het laatst de wapens en na voorlezing van het desbetreffend besluit werden de geweren definitief geborgen.

De Lokerse brandweer vierde in 1958 haar honderdjarig bestaan, doch het korps blijkt veel ouder te zijn; in 1846 reeds vinden we vermeld dat het optrad tijdens een brand in de toren der kerk van Sinaai. (1)

In 1880 werd het korps der « Sapeurs-pompiers » ontbonden en vervangen door een vrijwillig pompierskorps, samengesteld uit leden van de « onwerkzame burgerwacht ». Sindsdien was het bewapend en als dusdanig werd het verscheidene malen opgeroepen om op te treden tijdens de woelige stakingen te Lokeren tussen 1890 en 1900.

Het grootste wapenfeit beleefde het op veertien december 1883 tijdens een z.g. brand op de wijk Heirburg, waaraan het zijn bijnaam van « Varkenblussers » te danken heeft. (2)

Nog een meldenswaardig feit : sinds 1858, dus sinds meer dan 100 jaar vinden we een of ander lid der familie Nimmegeers bij dit korps vermeld !

Met het afgeven der oude « Mauser » geweren is er een traditie verloren gegaan.
Fr. De Vos

Biblioteek

EEN VERZAMELING DEVOTIEPRENTJES

Op bijna regelmatige tijdstippen begiftigen bekenden en naamlozen, leden en niet-leden onze Bond met boeken, prentkaarten en andere drukwerkjes. Soms gebeurt het dat werkelijk belangrijke kollekties dokumenten in onze schoot neergelegd worden. Ik denk in dit verband onwillekeurig aan de verzameling devotieprentjes die de heer Burgemeester Emiel Claeys ons geschonken heeft. Het betreft 231 verschillende herinnerings-, felicitatie- en eerste kommunieprentjes. Allemaal zijn ze versierd met een ajour bewerkte of kanten rand; sommige, de gekleurde, doen aan charmante miniatuurtjes denken. Weer andere zijn rijkelijk verguld of met gouden bloempjes, parels of sterretjes bezaaid. Van een paar heeft men zelfs de figuurtjes met fijne weefsels gedrapeerd. Enkele zijn voorzien van (meestal kanten) luikjes die geopend een tafereeltje laten zien, of van een miniatuurboekje dat gemakkelijk kan doorbladerd worden.

De prentjes dagtekenen uit de jaren 50 van de vorige eeuw en zijn van het eerste tot het laatste van Parijse oorsprong. Inderdaad delen de meeste « santjes » de naam en adres van hun uitgever mee : in vele gevallen Dopfer, Bouasse-Lebel of Basset; natuurlijk ontmoet men slechts sporadisch produkten van Langlumé,

(1) Vos, Fr. de : Bij de viering van het eeuwfeest der Vrijwillige Brandweer Lokeren. Lokeren, Jubileumfeesten 1858 — 1958. geen bladnum.

(2) De Stad Lokeren, weekblad, 30-11-1957, Onze Lokerse Varkenblussers. Fr.D.V.

De Soye, Letaille, Bertin, Lejeune, Vaur, Régnauld Baldeveck, Bes et Dubreuil, Turgis jeune en Alcan & Cie.

Door onze zorgen werden al de prentjes op een gekleurde kaart bevestigd en gemerkt met de letters E.C. Aldus worden de generaties die de onze zullen opvolgen eraan herinnerd dat burgemeesters zich niet alleen interesseren kunnen voor alles wat kunst en kultuur betreft, maar daarenboven de kunst verstaat het goede voorbeeld te geven. Van deze gelegenheid maken we graag gebruik om de heer E. Claeys nogmaals onze ware dank te betuigen.

M. Van Wesemael

Prijsvraag - Alfons De Cock 1967

De Koninklijke Bond der Oostvlaamse Volkskundigen schrijft voor 1967, ten laste van zijn FONDSE-ALFONS DE COCK een prijsvraag uit en vraagt :

Een in het Nederlands geschreven volkskundige studie van ten minste 64 bladzijden met 42 regels van 62 lettertekens handelend over Vogelsport, beoefend in het vlaamssprekend gedeelte van België, bijvoorbeeld over : duiven, hanekraaien, vinken, kanarievogels, enz.

Dezelfde schrijver mag over meer dan een van voornoemde sporttakken een afzonderlijke studie insturen.

De studie zal met betrekking op de sport o.a. omvatten : een korte historiek, het beoefenen vroeger en nu, gebruiken, gezegden, uitdrukkingen, voorspellingen, eventueel een vergelijking met andere taalgebieden, enz. Voldoende illustraties zullen de tekst verduidelijken.

Alleen handschriften, leesbaar geschreven of getypt, van onuitgegeven studiën komen in aanmerking.

De schrijver vermeldt zijn naam niet op zijn werk. Hij voorziet het van een kenspreuk die hij met opgave van naam en woonplaats, gesloten in een enveloppe met dezelfde spreuk als opschrift herhaalt.

De studie moet vóór 31 december 1967 worden gestuurd aan de heer Maurits BROECKHOVE, Sekretaris, Oscar de Gruyterstraat 36, GENT, onder vermelding: Prijsvraag — Alfons De Cock 1967 — Vogelsport.

De uitgeloopte prijs bedraagt 5.000 F. per sporttak. Indien geen enkel werk aan de vereisten voldoet, kan de Jury een aanmoedigingspremie toekennen.

Het bekroonde werk wordt het eigendom van de Koninklijke Bond der Oost-Vlaamse Volkskundigen die zich het recht voorbehoudt de studie uit te geven.

De beslissing van de jury is zonder beroep.

De Sekretaris,
M. Broeckhove

De Voorzitter,
R van der Linden

In Memoriam Hubert Van Hove

† maart 1966

Het is niet te geloven. Nog geen maand geleden was hij hier met zijn moeder, (wier afgod en enige reden van bestaan hij was) nog bij mij thu's en vertoonde zijn laatste dia's die alle de lof zongen van ons Museum en ons Bondsleven, en scheen vol levenslust. Nochtans was het maar schijn en had zijn dokter hem veertien dagen rust voorgeschreven. Een lelijke bronchitis met sterke hoestbuien bezorgde hem een hartcrisis en verlamde hem plots voor de rest van zijn leven. Maar de dood was hem genadig. Ook voor zijn troostloze moeder, die een model van toewijding en sterkte tegenover het noodlot was geweest (dat haar reeds haar man in de bloei des levens en een zevenjarig zoontje had ontnomen) bracht zij eindelijk verlossing en rust: zij vervoegde haar Hubert tien dagen later in het graf. Wij zullen die vriendelijke stille jongen, die zo intens ons voordrachten bijwoonde, onze uitstappen meemaakte en ons ganse bondsleven meeleeftde, en steeds gewapend met zijn fotoapparaat gans ons doen en laten voor altijd vastlegde, voor immer dankbaar blijven gedenken.

R. VANKENHOVE

In Memoriam Omer Coessens

Zottegem 1892 – 1966

Deze innemende, maar ongemeen werkkragtige persoonlijkheid stichtte het Egmontmuseum, hielp mede tot de oprichting van de Vereniging voor Vreemdelingenverkeer te Zottegem; op zijn initiatief kwam de Regionale van de Vlaamse Ardennen tot stand. Hij ontwierp het wandelpad Omer Wattez ten bate van de V.T.B. & V.A.B., leidde talrijke reizen, richtte menige tentoonstelling in, stond bestendig ten dienste van zijn medemensen om het verleden van zijn stad en land beter bekend te maken. Niettemin bracht hij een ruim deel van zijn vrije uren door aan de studeertafel. Hij werkte reeds vroegtijdig mede aan « Oostvlaamsche Zanten », o.a. in de vierde jaargang (1929) met Oude Sottegemsche Volksliedjes, onder meer Op de hekelbank en Weverslied, in de zevende jaargang (1932) bracht hij Driekoningenliederen en Sagen en Legendes (van den duivelsteen, van een duivelsklauw, Onze-Lieve-Vrouw van Deynsbeke), enz.

Dr. Leon de Vos, erevoorzitter van de Zottegemse Kulturele Kring, belichtte in een plechtige lijkrede de verdiensten van de heer Coessens. We ontleen volgende uittreksels: « U zijt een mens geweest wiens geestelijke activiteiten zich permanent bewogen hebben tussen deze twee polen: de liefde van uw land en volk, die levende entiteit van heden en morgen, en dan: de liefde voor het verleden van dit land en van dit volk. » ... « Men hoeft maar de jaarboeken van de Kulturele Kring na te slaan om te zien, dat het leeuwenaandeel van wat daar is verschenen, aan U toekomt ».

De heer Omer Coessens leverde een hele reeks historische bijdragen, maar ook de volkskunde bleef op de voorgrond staan.

Jaarboek 1954-55: « Zottegemse Krabbels » die de beschrijving bieden van De Peink, een doofstomme lantaarnaansteker en van Charel Papa, een nachtwaker. (53-57); daarnaast volgde De familie De Groote (58-59) en het contact Zottegem-Affligem (60-61), Oorsprong van het station te Zottegem (62-64).

Jaarboek 1955-56 : Zottegemse Krabbels : Vlas, spinnen, weven, gebruiken en liederen (53-60); Oude Zottegemse spreken en spreekwoorden. De Paasweek te Zottegem. Djooske, Proost Pieters en Clé Krul. Hippoliet Serleijs, met zijn gedicht bij het plaatsn van Egmont's standbeeld. Uit Moeder Roze's school. Liedjeszangers te Zottegem.

Jaarboek 1956-57 : Geschiedenis van de Konfrerie van Schutters St.-Sebastiaan. De konfrerie der smeden; Sint-Eligiusgilde. De koninklijke Schuttersmaatschappij « Egmont » (31-86).

Jaarboek 1957-58 : Geschiedenis van het wonderbaar beeldje van Onze-Lieve-Vrouw van Deinsbeke, vereerd te Zottegem. (7-92).

Jaarboek 1958-59 : Op het spoor der Heren van Zottegem (83-207).

Jaarboek 1959-60 : Op het spoor der Heren van Zottegem (61-68); Een geschiedkundige en folkloristische studie over het oudste geslacht van Egmont (69-77). De Schoenmakersgilde van Zottegem of het Broederschap van de H.H. Crispinus en Crispianus. (73-93).

Jaarboek 1961-62 : Laurentius De Mets (58-64). Op het spoor der Heren van Zottegem (65-115).

Jaarboek 1962-63 : De Heren van Herzele (33-75).

De heer Coessens heeft nog vele andere artikels geschreven. Bij gelegenheid verstrekken we een volledige lijst.

Wij bieden zijn diepbedroefde echtgenote, mevrouw Coessens-Plehier, en zijn familieleden onze innigste deelneming aan.

R.v.d.L.

Vragen van lezers

Meiboomplanting

Wie kan inlichtingen verstrekken in verband met de nog bestaande meiboomplantingen ? Klaarblijkelijk ontmoet men er meer dan men vermoedt. Zo ontdekt u er in Aalst, Deftinge (Wijk Emelgem), Schendelbeke (daar plantten de inrichters de meiboom in 1965 onder het spelen van de internationale; men vindt er een tombola van de meiboomplanting op het programma), Waasmunster (Het Broederschap van het Heilig Kruis houdt er de traditie in stand; linten met de Oostenrijke kleuren rood-blauw-wit sieren de boom heel en al, hetgeen blijkbaar herinnert aan de periode van Maria Theresia en het toenmalige ontstaan), Wieze

Twee medeleden wensen inlichtingen te verkrijgen : B. Moens-Lambrechts, Neerstraat 24, Waasmunster en P. Van Brackel, Gentsesteenweg 164, Nederboelare.

Boekbesprekingen

«SAGEN UND SCHWÄNKE VOM BODENSEE», gesammelt und neugestaltet von Bernhard Möking. Rosgarten Verlag Konstanz. 3. Auflage 1964. 199 p.

Sedert de gebroeders Grimm hun verzameling Duitse sagen in 1816 lieten verschijnen, werd in Duitsland steeds meer aandacht aan dit volksverschijnsel besteed. Er is geen plaats meer te vinden waar het niet werd verzameld en bestudeerd. Van de gebieden rond het Bodensee, dat door drie landen, Oostenrijk, Duitsland en Zwitserland omgeven is, zijn wel enkele studies verschenen die echter geografisch nogal beperkt en niet altijd te betrouwen waren. Maar van het ganse gebied rond het meer werd nog geen verzameling gemaakt, hoewel zich rond zijn oevers een typische «Volksdichtung» ontwikkeld heeft.

Deze lacune heeft de auteur trachten te vullen door een keuze van de waardevolste en blijvende sagen en grappige vertellingen samen te stellen, waarin hij naast het wetenschappelijk doel, vooral beoogde, zowel de leek als de geleerde een pittige lektuur te bezorgen. Daarom trouwens heeft hij onder aan de tekst geen voetnoten aangebracht, maar de verklaringen van de situaties van plaats en tijd in de tekst zelf verweven. Verder heeft hij ze zelf geografisch ingedeeld en zo behandelt hij eerst het deel dat nog in Duitsland ligt; de oevers van de meest noordelijke strook van het Ueberlingermeer tot Lindau en Allgäu, in Oostenrijk, van het Bregenzer woud tot het Rijndal en in Zwitserland, Thurgau en het gebergte rondom St.-Gallen. Ze binnen deze streek in een zo begrensd mogelijk gebied te situeren, was een

moeilijke opdracht die de schrijver (en hij bekent hetzelfde), niet altijd op bevredigende wijze heeft kunnen volbrengen.

Tevens heeft hij getracht de meest oorspronkelijke vorm van iedere vertelling terug te vinden, wat hem heel wat tekstkritisch werk heeft bezorgd, vermits vele ervan door vroegere bewerkers dikwijls ietwat werden gewijzigd. Dit geldt uiteraard alleen voor de oude, mondeling overgeleverde sagen, want naast deze werden ook dergelijke vertellingen van auteurs uit de 19de en 20ste eeuw als Gottfried Keller, Gustav Schwab, J. G. Seidl, J. Hammer en C. Simrock ingelast.

In tegenstelling tot de vorige twee drukken werd deze uitgave tevers verrijkt met niet minder dan zesentwintig fijngevoelig aangepaste en uiterst illustratieve pentekeningen van Franz Josef Tripp. Voor degenen die alle vertellingen van een welbepaalde plaats wensen te kennen, werd achteraan nog eens een alfabetisch register aangebracht. Daarop volgt de inhoudstafel waarin bij iedere sage, de bron vermeld wordt waaraan ze is ontleend. Voor veelvuldig geraadpleegde, worden afkortingen gebruikt die op het einde worden verklaard. Misschien ware het beter geweest ook de andere bronnen nog eens in een aparte alfabetische bibliografie samen te brengen, wat echter geen afbreuk doet aan de waarde van deze belangrijke verzameling.

R.B.

NARRO und HÄNSELE. Schwäbisch-Alemannische Volksfasnacht. Text: Victor Mezger. Foto's: Siegfried Lauterwasser/Toni Schneiders. Jan Thorbecke Verlag Lindau — B. 88 blz., 63 ill.

De uitgeverij Jan Thorbecke biedt met een vaste regelmaat een reeks merkwaardige studies in de serie: « Städte — Bauten — Landschaften "Bildbücherei Süddeutschland," ». Zo ontdekt men talrijke gegevens over de architectuur, het landschap, de geschiedenis, de kunst en dies meer van steden als Lindau, Konstanz, Augsburg, München. Zeventien nummers behandelen in hoofdzaak een stad of een landstreek.

Nummer 18 voert ons naar de Bodensee, de Oberrhein, het Schwarzwald, waar de « Narren » roemrijke feestdagen vieren.

U NARREN! die deze woorden wellicht binnen 200 jaar leest, gedenkt dat reeds 1.000 jaar voor U mensen leefden, wier hart klopte voor liefde en vreugde, voor vriendschap en gezelligheid, en dat er Narren waren die in trouw aan het voorbeeld van hun oergrootvader zich elk jaar in de armen van de narrerij hebben geworpen. Gedenkt dan het lustige stoffelijk overschot in de eeuwige rust en gelooft, dat zij gelijk wij geleefd en bemind hebben, gescherst en gelachen.

Degenen die rusten in het graf

Weze kameraadschappelijk een glas gebracht!

Deze inleiding voor het Narrenboek van Ueberlingen in 1863 leest u als besluit van de uitstekende kommentaar vóór de drieënzestig artistieke foto's die ons alle mogelijke maskers raak en glansrijk tonen; drie foto's zijn weergegeven in veelkleurendruk.

De inleiding toont de verwikkelingen om na de eerste wereldoorlog het Narrenfeest terug op dreef te krijgen, biedt de onderscheiden gebruiken en gewoonten van gewest tot gewest, vanaf de vijftiende eeuw, met een tekst van 1496, met de beroering in de periode van Napoleon; de auteur brengt drie types van de narren, in verhouding met hun uitrusting en masker: 1) degenen die heel en al in één gewaad gehuld zijn; 2) degenen in geschilderde gewaden; 3) de heksen en de dragers van houten maskers. De verschillende gebruiken in de steden van het betrokken gebied zijn nauwkeurig behandeld.

De uitgave vindt de hoogste waarde in de rijke en puike illustratie. Ze vormt een steunpunt voor belangwekkende vergelijkingen.

R.v.d.L.

KONINKLIJKE BOND DER OOSTVLAAMSE VOLKSKUNDIGEN.

Vereniging zonder winstoogmerk

De Bond ondersteunt het Museum voor Volkskunde, geeft sedert 1926 Oostvlaamse Zanten uit, afzonderlijke Bijdragen en sedert 1957 Mededelingen van de Dienst voor Volkskundige Opzoekingen.

Samen met de Museumkommissie richt hij kosteloze openbare voordrachten, tentoonstellingen en manifestaties in, alsook de tweejaarlijkse wedstrijden van het Alfons De Cock-fonds.

Samen met de Kommissie voor Kulturele Aangelegenheden van het Provinciaal Bestuur richt hij insgelijks « Enquêtes » over volkskundige verschijnselen van de provincie Oost-Vlaanderen in.

De bibliotheek en het archief van de Bond en van het Museum voor Volkskunde berusten in de zetel, Kraanlei 41, Gent.

Een lid van de Bond werkt mede aan de verrijking van het Museum door de studie van de volkskunde in 't algemeen en van het Oostvlaams Volksleven in het bijzonder. ten eigen bate en in dienst van de volksopvoeding. Museum, tentoonstellingen, poppenspel en feesten zijn gratis toegankelijk op vertoon van de lidkaart.

Bestuur van de Bond : Ere-voorzitter : F. Van Es. Voorzitter : Lic. R. van der Linden. Ondervoorzitters : J. Pieters en Pr. Luyckx. Sekretaris : M. Broeckhove. Penningmeester : R. Depoorter. Archivaris : M. Van Wesemael. Bibliotekaris : Dr. R. Haeseryn. Leden : Lic. H. Arens, Lic. M. Daem, G. Hebbelijncx, Lic. L. Hoste, Dr. Nowé, Fr. Van Bost, R. Vankenhove, G. Van Peteghem, G. Weze.

Dienst voor Volkskundige Opzoekingen : M. Broeckhove, Lic. M. Daem, J. Pieters, Lic. R. van der Linden, F. Van Es en M. Van Wesemael.

Feestkomitee : onder voorzitterschap van de H. R. Vankenhove, bestaat uit het bestuur van de Bond, met toevoeging van de heren Robert Van Belle en André Verbeke.

HET MUSEUM VOOR VOLKSKUNDE.

Het Museum voor Volkskunde, gesticht door de Bond der Oostvlaamse Volkskundigen in 1927, in het voormalig Museum voor Oudheden, Lange Steenstraat 14, is in 1962 overgebracht naar het Kinderen Alijns-hospitaal, Kraanlei 41, Gent.

De stad Gent heeft het Museum voor Volkskunde overgenomen, bij besluit van 27 september 1931 en plaatste het onder het toezicht van een kommissie met vertegenwoordigers van het Stadsbestuur en de Bond.

Deze kommissie bestaat uit : Voorzitter : R. Vankenhove. Sekretaris : M. Broeckhove. Penningmeester : G. Hebbelijncx. Leden zijn de bestuursleden van de Bond en de afgevaardigden van de Stad. Konservator : Lic. L. Hoste.

Doel van de kommissie : Verzamelen, inventariseren en uitstellen van alle stoffelijke getuigen van het vroegere en huidige volksleven. De voorwerpen, dokumenten en inlichtingen betreffende het volksleven hebben betrekking op de woning, de huishoudelijke inrichting, de voeding, de volkskleding, de vervoermiddelen, de verlichting, het straat- en marktlevens, de volkstypen, de familietradities en -gebruiken, de ambachten met de werktuigen, de volksfeesten en -spelen en andere ontspanningen, het volksgeloof, het sociale leven, de volkskennis en volksgeneeskunde, de volksletterkunde en de volkskunst.

Aankoopkommissie : M. Broeckhove, Lic. L. Hoste, Lic. R. van der Linden, R. Vankenhove, M. Van Wesemael.

De museumkommissie houdt zich zeer aanbevolen voor afstand of schenking, zelfs in bruikleen, van voorwerpen en dokumenten. Ze koopt ook voorwerpen en laat die afhalen aan huis. Verzoek te schrijven aan de konservator : L. Hoste, Rooigemlaan 46, Gent. Tel. 26.28.74, of de sekretaris der kommissie : M. Broeckhove, Oscar de Gruyterstr. 36, Gent. Men kan zich ook rechtstreeks naar het Museum wenden : Kraanlei 41, Gent. Tel. 23.13.36.

NOORDSTARFONDS

steunt bestendig het kulturele leven in Vlaanderen.

NOORDSTARFONDS

**is de kulturele stichting
van de vlaamse verzekeringsmaatschappij**

DE NOORDSTAR EN BOERHAAVE

Groot-Brittanniëlaan 47, Gent

Tel. 09/25.75.15